

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
FILOSOFIJOS, MENOTYROS IR KOMUNIKACIJOS KATEDRA

**ABORTO PROBLEMA KLASIKINIŲ ETINIŲ
TEORIJŲ POŽIŪRIU**

Profesinės etikos ir etikos audito studijų programos magistro baigiamasis darbas

Autorius
Vadovas

SMSPE19 gr. stud. Arūnė Eismontė
doc. dr. Ernesta Molotkienė

Klaipėda, 2022

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

Pildo magistro baigiamojo darbo autorius

Arūnė Eismontė

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

Aborto problema klasikinių etinių teorijų požiūriu

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas Klaipėdos universitete ir kitose aukštosiose mokyklose.

Arūnė Eismontė

(magistro baigiamojo darbo autoriaus ir parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese.

Arūnė Eismontė

(magistro baigiamojo darbo autoriaus ir parašas)

Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas

Magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data) (magistro baigiamojo darbo vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Pildo katedros, kuriojančios studijų programą, administratorius (sekretorius)

Baigiamasis darbas įregistruotas **Filosofijos, menotyros ir komunikacijos katedroje**

.....
(data)

(katedros sekretorės vardas, pavardė ir parašas)

Pildo katedros, kuriojančios studijų programą, vedėjas

Magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....doc. dr. Ernesta Molotokienė.....

(data)

(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu(-ais) skiriu

.....
(įrašyti recenzento(ų) vardą, pavardę)

.....doc. dr. Ernesta Molotokienė.....

(data)

(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

SANTRAUKA

Arūnė Eismontė, aborto problema klasikinių etinių teorijų požiūriu. Magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas: dr. Ernesta Molotokienė. Klaipėdos Universitetas, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas, Filosofijos, menotyros ir komunikacijos katedra: Klaipėda, 2022 – 53 p.

Tyrimo aktualumas ir savalaikiškumas nagrinėjamas klasikinių etinių teorijų požiūriu kuomet bandoma suprasti skirtingų pozicijų šalininkų argumentus vertinant dar negimusio žmogaus teises, galimybes ir vertingumą. Pagal keliamą problematiką, darbe aptariamas katalikybės požiūris į gyvybę, analizuojamos gyvybės pradžios etinės ir teisinės teorijos, taip pat aprašomi prieštaravimai tarp vertybių, kuomet priešpriešomis pateikiama asmens teisė į gyvybę ir asmens laisvė pasirinkti, jo teisė į apsisprendimą, kuris jį išskiria iš kitų būtybių.

Darbe keliamas tikslas pasistengti pažvelgti į klasikinės etinės teorijas ir jų požiūrį į aborto problemą iš skirtingų pozicijų. Pagal tikslą formuluojami šie uždaviniai: išanalizuoti aborto sampratos raidą vakarų kultūroje; atskleisti aborto problematiką bioetikoje; išsiaiškinti klasikinių etinių teorijų požiūrį į aborto problemą; pateikti klasikinių etinių teorijų argumentų lyginamąją analizę bei apibendrinti darbą bei pateikti išvadas. Uždaviniams pasiekti pasitelkiami dokumentų, mokslinių straipsnių analizės, lyginimo ir apibendrinimo metodai. Išanalizavus skirtingas abortų sampratas lyginant jas klasikinių etinių teorijų požiūriu galima daryti išvadą, jog žmogaus gyvybė visuotinai pripažįstama visame pasaulyje kaip didžiausia žmogiška vertybė. Žmogus turi būti laikomas tikslu ir gyvybė buvo ir yra absoliuti vertybė.

Darbą sudaro įvadas, kuriame pristatomas temos aktualumas, problema, tikslas, uždaviniai, tyrimo metodai. Dėstymo dalį sudaro 3 skyriai: 1. Aborto samprata vakarų kultūroje; 2. Aborto problematika bioetikoje; 3. Aborto koncepcija vakarų filosofijoje ir kultūroje; Klasikinių etinių teorijų argumentų lyginamoji analizė; išvados; literatūros sąrašas.

Raktiniai žodžiai: abortas, etika, bioetika, moralė.

SUMMARY

Arūnė Eismontė, “The Problem of Abortion in Terms of Classical Ethical Theories”. Master's thesis. Supervisor: dr. Ernesta Molotkienė. Klaipėda University, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Philosophy, Arts and Communication: Klaipėda, 2022 – 53.

The relevance and timeliness of the research analyses the view point of classical ethical theories, when attempting to understand the arguments of the supporters of different positions in assessing the rights, possibilities and value of the unborn person. According to the issues raised, this research paper investigates the Catholic approach to life, the ethical and legal theories of the beginning of life, and describes the contradictions between the values of a person's right to life and his right to choose.

The aim of the study is to break down classical ethical theories and their approach to the problem of abortion from different positions. The research objectives are formulated in relation to the aim of the study: to analyze the development of the concept of abortion in Western culture; to reveal the problems of abortion in bioethics; to elucidate the approach of classical ethical theories to the problem of abortion; to present a comparative analysis of the arguments of classical ethical theories and to summarize the main findings of the research study and present conclusions. In order to attain aims and objectives of the thesis presents the analysis, comparison and conclusions of the relevant documents and scientific articles. Evaluation of the different conceptions of abortion in terms of classical ethical theories leads to the conclusion that human life is universally recognized as the greatest human value. Human life must be considered as an absolute aspiration and value.

The research paper consists of introduction, which presents the relevance of the topic, problem, aim, objectives, research methods. The literature review consists of 3 chapters: 1. The concept of abortion in Western culture; 2. Problems of abortion in bioethics; 3. The concept of abortion in Western philosophy and culture; Comparative analysis of the arguments of classical ethical theories; conclusions; bibliography.

Keywords: abortion, ethics, bioethics, morality.

LENTELĖS

1 lentelė. Abortų skaičius pagal priežastis.....	19
2 lentelė. Abortų skaičius moters sprendimu.....	20
3 lentelė. Abortų skaičius dėl medicininių indikacijų.....	44

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Abortų teisinis statusas pasaulyje.....	13

TURINYS

ĮVADAS.....	8
I. ABORTO SAMPRATA VAKARŲ KULTŪROJE	
1.1.Aborto koncepcijos raidos istorinis kontekstas.....	10
II. ABORTO PROBLEMATIKA BIOETIKOJE	
2.1.Aborto koncepcijos samprata medicininio požiūriu.....	14
2.2.Bioetika Lietuvoje.....	15
2.3.Civilinės teisės ir moralės santykis.....	16
2.4.Abortai ir gydytojų etika.....	17
III. ABORTO KONCEPCIJA VAKARŲ FILOSOFIJOJE IR ETIKOJE	
3.1.Prigimtinė teisė į gyvybę, kaip žmogaus gyvybės vertės išraišką.....	22
3.2.Įgimtas žmogaus vertingumas I. Kanto filosofijoje.....	24
3.3.Hermeneutinis žmogaus gyvybės vertės pripažinimo pobūdis.....	25
3.4.Aborto samprata utilitarinės etinės teorijos požiūriu.....	27
3.5.Aborto samprata deontologinės etinės teorijos požiūriu.....	29
3.6.Aborto samprata krikščioniškosios etikos požiūriu.....	32
3.6.1. Gyvybės vertingumas kitų religijų kontekste.....	34
3.7.Gyvybės pradžios etinės ir teisinės teorijos.....	35
3.8.Klasikinių etinių teorijų argumentų lyginamoji analizė.....	40
3.8.1. Etinis vertinimas: <i>abortas nėra medicininė problema, nes abortas skirtas embrionui arba vaisiui nužudyti</i>	42
3.8.2. Etinis vertinimas: <i>abortas nėra medicininė problema, nes nėštumas nėra liga</i>	43
3.8.3. Etinis vertinimas: <i>abortas nėra medicininė problema, nes jis nepriskiriamas jokiam gydymo būdui</i>	44
3.8.4. Žmogaus teisės į privatumą interpretacija šiuolaikinėje filosofijoje.....	45
3.8.5. Privatumas ir nauda: „ <i>Mano kūnas – mano pasirinkimas</i> “.....	46
IŠVADOS.....	48
LITERATŪRA.....	50

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Tūkstančius metų siekiančias tradicijas turinti etikos filosofijos sritis siekia suprasti tai, kas yra svarbiausia ir vertingiausia asmens egzistavime: pažinti gėrį ir atskirti jį nuo blogio, suprasti gaunamas laisves ir prisiimti atsakomybes už savo poelgius, vadovautis sąžine ir nepamiršti pareigos jausmo, gyventi garbingai, nepažeisti orumo, turėti gyvenimo tikslą ir ieškoti jo prasmės. Besiplečiantys mokslo raidos ir žmonių gyvenimo etapai savaime generuoja ir vis daugiau moralinių problemų, o visuomenės gerovės kūrimo kontekste etikos vaidmuo yra itin svarbus. Abortų problemos atsiradimas mūsų visuomenėje siejamas su XX-ajame amžiuje Europoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau JAV) pripažintu ir įteisintu žmogaus gyvybės vertingumu, kuris laikytinas neįkainojamu. Su įstatymais ir moraliniu pagrindu susijusias problemas bando spręsti įvairių sričių specialistai ir suinteresuoti asmenys, tarp kurių yra politikai, filosofai bei mokslininkai. Nors viena epocha keitė kitą, tačiau pagrindinė aukščiausia vertybė niekuomet nesikeitė – tai buvo ir tebėra gyvybė. Šis suvokimas įtvirtintas tarptautiniuose ir nacionaliniuose įvairių šalių teisės aktuose, taip pat ir religiniuose dokumentuose. Galimybės manipuluoti žmogaus gyvybe atsirado ėmus sparčiai vystytis mokslo technologijoms. Kylantis svarbiausias klausimas – kokia vis dėlto yra gyvybės vertė, skatina išnagrinėti žmogaus gyvybės, kaip aukščiausios vertybės esmę.

Tyrimo problema. Besikeičiant epochoms, net ir seniausiais žmonijos egzistavimo laikais abortų problema buvo aktuali, tačiau vis išryškėdavo skirtingi šios problemos vertinimo aspektai. Išgirstama vis daugiau svarių argumentų abiejose šalininkų pusėse. Atsirado didžiulė pasirinkimo galimybė manipuluoti gyvybe. Filosofai, katalikų bažnyčios atstovai, teisininkai, medikai, mokslininkai nagrinėja abortų etikos problemas, tačiau jų požiūriai šia tema yra skirtingi. Abortų teisėtumo prieštaravimas nekelia abejonių katalikų bažnyčios pasekėjams, filosofams, kurie teisę į gyvybę pripažįsta nuo pradėjimo momento. Tuo tarpu teisininkai, medikai, mokslininkai, yra kiek atsargesni, sakydami „ne“. Jie pateisina abortą esant tam tikroms sąlygoms. Konflikto pagrindas sudarytas iš vertybių priešpriešos: asmens teisės į gyvybę ir asmens laisvė pasirinkti, jo teisės į apsisprendimą, kuris jį išskiria iš kitų būtybių. Natūraliai kyla klausimas, kur turėtų būti nubrėžta konkreti riba tarp šių konkuruojančių žmogaus teisių.

Objektas – aborto problema klasikinių etinių teorijų požiūriu.

Tikslas – išanalizuoti aborto koncepciją bioetikoje ir klasikinėse filosofinėse etinėse teorijose, siekiant atskleisti etinio aborto vertinimo daugiareikšmiškumą ir skirtingų etinių pozicijų suderinamumo galimybę.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti aborto sampratos raidą Vakarų kultūroje.
2. Atskleisti aborto problematiką bioetikoje.
3. Išsiaiškinti klasikinių etinių teorijų požiūrį į aborto problemą.

4. Pateikti klasikinių etinių teorijų argumentų lyginamąją analizę.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, sisteminė teksto analizė, kritinė analizė ir klasikinių etinių teorijų lyginamoji analizė.

Darbo struktūra. Magistro darbas yra sudarytas iš įvado ir dėstomosios dalies, kuri yra suskirstyta į poskyrius. Darbe taip pat pateikiamas naudotos literatūros sąrašas, santrauka, kuri yra pateikiama lietuvių bei anglų kalba, lentelės ir paveikslai.

I. ABORTO SAMPRATA VAKARŲ KULTŪROJE

1.1. Aborto koncepcijos raidos istorinis kontekstas

Prieš įžengiant į aborto problemos gilinimosi etapą etinių teorijų kontekste, visų pirma derėtų trumpai susipažinti su pačiu aborto apibrėžimu.

Terminas abortas (lot. abortus < aborior – nunyktu, apmirštu), įvairiuose terminologijos žodynuose yra apibūdinamas panašiai – kaip persileidimas, priešlaikinis nėštumo nutrūkimas, kuris įvyksta iki 28-osios nėštumo savaitės. Taip pat aborto sąvoka reiškia ir dirbtinį jo nutraukimą¹. Pastebima, jog dažnai šiam terminui yra suteikiama ir platesnė reikšmė nei mes įpratę manyti. Plačiajai visuomenės daliai „abortas“ asocijuojasi konkrečiai tik su nėštumo nutraukimu, įvykstančiu dirbtinai. Tačiau kita sąvokos reikšmė, tokia kaip „priešlaikinis nėštumo nutraukimas“ ar „persileidimas“, nesvarbu kuri tai būtų nėštumo stadija, neišskiriant nėštumo savaičių, sutinkama ne taip dažnai, todėl ir vartojama yra daug rečiau. Svarbu pabrėžti, jog šis apibrėžimas apie dirbtinį abortą neaprepia savaiminio nėštumo nutrūkimo, kitaip vadinamo persileidimas, kuris įvyksta iki 24-osios savaitės ir jeigu jis įvyksta be suplanuoto kito asmens įsikišimo. Persileidimas medicinos terminologijoje yra apibrėžiamas kaip priešlaikinis gimdymas².

Vertėtų panagrinėti plačiau aborto koncepciją. Visuotinai pasiekiamoje internetinėje laisvojoje enciklopedijoje „Vikipedija“³ aborto terminas (mediciniškai persileidimas) yra apibūdinamas labai plačiai ir išsamiai, pabrėžiant jo žalą moters sveikatai. Šioje enciklopedijoje abortas skirstomas į dvi stadijas: ankstyvąjį, kuris įvyksta iki 12-os nėštumo savaitės ir vėlyvąjį, įvykstantį iki 24-ųjų savaičių. Taip pat atskirai apibrėžiamas ir savaiminio aborto terminas. Jis klasifikuojamas į: gresiantį, prasidedantį, progresuojantį, dalinį, visišką arba neįvykusį. Apibrėžimuose randamos ir hipotezės, kodėl įvyksta savaiminis abortas. Įvairios infekcinės ligos, hormonų balanso sutrikimai, apsinuodijimai, įvairios fizinės ir psichologinės traumos, badavimas ir kiti svarbūs veiksniai, kenkiantys bendrai žmogaus organizmo veiklai, sudaro palankias sąlygas įvykti savaiminiam abortui.

Kita išskiriama abortų rūšis – dirbtinis abortas. Laisvosios internetinės prieigos enciklopedijoje „Vikipedija“ dirbtinis abortas apibūdinamas kaip sąmoningai atliktas nėštumo nutraukimo veiksmas, įvykstantis žmogaus apsisprendimu pasitelkiant medicininius, socialinius ar asmeninius kriterijus. Techniškai – tai gyvybės, kuri esti moters gimdoje, negrįžtamas sunaikinimas, kuomet pasitelkiami medicininiai (chirurginiai) būdai ar kitos priemonės. Svarbu atkreipti dėmesį, jog pateiktasis aborto apibrėžimas nurodo gyvybės sunaikinimą, tačiau ne gemalo ar vaisiaus. Svarbu atkreipti dėmesį, jog po aborto operacijos egzistuoja ne tik fizinė, tačiau ir dvasinė žala moters sveikatai, kuri yra nei kiek nemenkesnė nei fizinis skausmas. Taigi, tai yra vienas iš išsamiausių termino „abortas“ randamų paaiškinimų visoje literatūroje.

Buvo atkreiptas dėmesys, jog Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje, išleistoje 2001-iais metais pateikiamas aborto sąvokos apibrėžimas yra beveik identiškas 1976-iais metais išleistoje Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje pateikiamam aborto apibūdinimui. Jis skamba taip: „Abortas apibūdinamas kaip nėštumo nutrūkimas iki 22 savaitės (tik Tarybinėje enciklopedijoje - iki 28 sav.)“⁴.

Vartant medicinos enciklopedijas aborto terminologija būna apibūdinama panašiai. Tai traktuojama kaip nesudėtingai atliekama medicininė operacija, nėštumo nutrūkimas ir pan. Pastebėta įdomi detalė, jog senesnio leidimo medicininėse enciklopedijose abortas būdavo priskiriamas net prie moters ligų.

Pasidomėjus abortų taikymo praktikomis anksčiau, randama seniausius laikus siekiančių istorijų. Senovėje abortas buvo sukeliamas ne tik medicininėmis priemonėmis, bet ir žolelių nuovirų pagalba. Šis būdas buvo naudojamas dar senovės Egipte, Graikijoje, Romoje ir net vėlesniais laikais siekiant kontroliuoti giminės dydį⁵. Žinomas 2-ojo amžiaus graikų gydytojas Soranas savo veikalė „Ginekologija“ pateikė įvairiausių pasiūlymų moterims, norinčioms iššaukti savo vaisiaus abortą. Jo teigimu moteris galinti tai padaryti pasitelkusi stiprią mankštą, energingą šokinėjimą, sunkių daiktų kilnojimą ar jodinėjimą naminius gyvuliais. Taip pat savo knygoje jis teigė, jog yra geresnių būdų nei aštrių įrankių naudojimas, kurie gali sukelti persileidimą ryšium su organo perforacijos rizika. Vieni iš tokių jo pateikiamų variantų buvo įvairios vonių rūšys su žolelėmis ir kraujo nuleidimas⁵. Dar gilioje senovėje graikai žinojo vaistažolę vadinamą „*silphium*“, turinčią kontracetinių savybių. Taip pat, netgi viduramžiai, buvo propaguojamas dirbtinis abortas, kaip viena iš nėštumo nutraukimo priemonių.

Mūsų šalies medicininiai resursai šiuo klausimų taip pat platūs. Lietuvių liaudies medicinoje dažnai buvo aprašomas rūtų nuoviras, kaip viena iš itin veiksmingų priemonių galinčių sukelti abortą. Taip pat pasakojama, jog vyresniosios kartos atstovai, kaip pagalbą nėštumo nutraukimui, siūlydavo karštą pirtį, ant pilvo dėdavo sunkų kubilą su tešla ar pan. Taip vadinamos „kaimo daktarės“ tam pačiam tikslui naudodavo ir dėles.

Gali susidaryti įspūdis, jog vyravo vien tik nebaudžiamas požiūris į dirbtinį nėštumo nutraukimą, tačiau taip teigti būtų neteisinga. Senovėje įstatymai gynė taip pat ir negimusį vaiką. Kaip pavyzdį galima pateikti „Asiriečių įstatymų rinkinio“ 54 paragrafą, kuris numato labai griežtą bausmę už tyčia atliktą abortą. Nusikaltimą įvykdžiusi motina turėjo būti pamauta ant stataus pagalio aštrių antgaliu,

1

¹Tarptautinių žodžių žodynas (c). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

²Brannigan M.C., Boss J.A. Healthcare ethics in a diverse society, California: Mayfield. 2001.

³<https://lt.wikipedia.org/wiki/Abortas>; (žiūrėta 2021.06.18).

⁴Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001.

⁵History of abortion. From Wikipedia, the free encyclopedia http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_abortion; (žiūrėta 2021-04-12).

⁷Jovaišas K. Žmogaus teisių katekizmas. Vilnius: K. Jovaišo personalinė imonė: Teisės institutas, 2006.

⁸Maksimaitis M. Užsienio teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 1999.

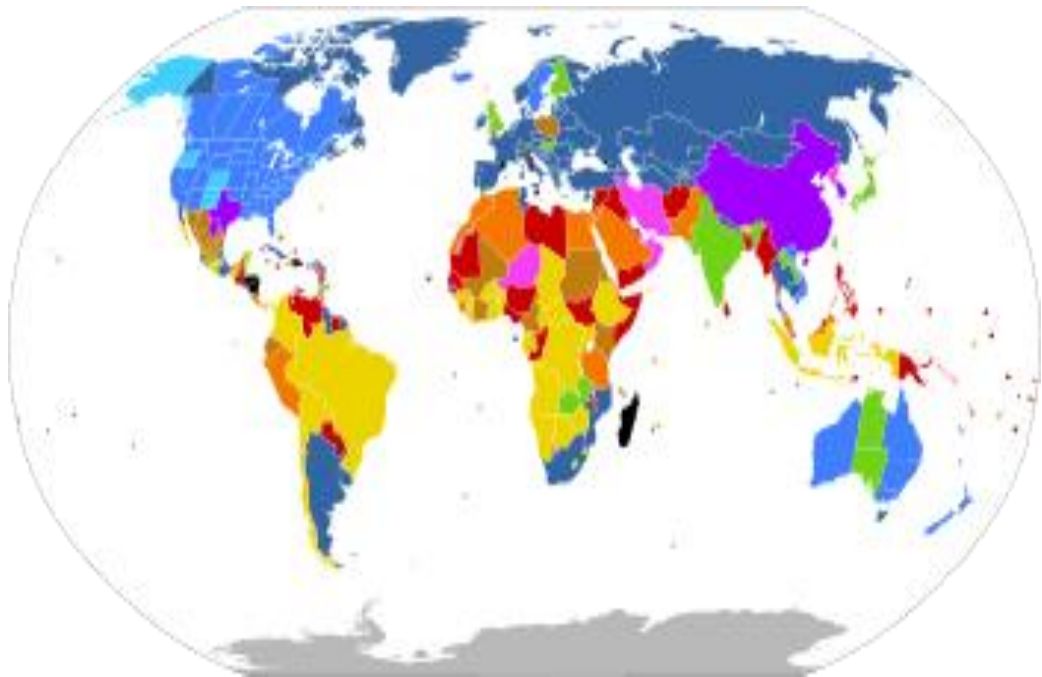
o įvykus mirčiai užkasama nesilaikant laidojimo pagarbos tradicijų. Abortas, kaip procesas, buvo netoleruojamas bei smerkiamas ir priešamurabiniame kodekse. Pagal šio kodekso 19 paragrafą teigiama, jog kiekvienas turėjo duoklei atsiskaityti trečdaliu sidabrinių bauda, jeigu savo veiksmu buvo išprovokuotas abortas nėščiai moteriai⁷. Apie negimusio kūdikio saugojimą rašoma Hamurabio įstatyme Nr. 209. Jame teigiama, jei žmogus smogs žmogaus moteriai ir dėl to ji neteks vaisiaus, už tai jis turės atsiskaityti 10 šekelių sidabro monetomis⁸. Arba dar vienas pavyzdys žinomas iš viduramžių teisės, dar vadinamame Salijų įstatymu (Lex Salica), kuriame negimusį kūdikį pripažįsta vaiku, nebe vaisiumi. Įstatyme įsakoma sumokėti 4-ių tūkst. dinarų, o tai sudaro 100 solidų baudą, jeigu motinos iščiose esančiam vaikui bus atimta gyvybė greičiau, nei žmogus bus vardu pavadintas ir šis nusikaltimas bus įrodytas⁸.

Maždaug nuo 19-ojo amžiaus ėmė keistis požiūris į abortus griežtesnių bausmių už juos skyrimo linkme. Prancūzijoje, Rusijoje ir keliose kitose šalyse už negimusio kūdikio sunaikinimą buvo įteisinta net mirties bausmė. O 1803-iais metais Didžioji Britanija tapo pirmąja šalimi, išleidusi antiabortinius įstatymus, kurie buvo griežčiausi per visą amžių. JAV buvo itin aktuali problema abortų legalumo klausimu. Iki 1973-ųjų metų abortai nebuvo pripažįstami ir legalizuoti. 1890-ųjų metų statistikos duomenimis, čia buvo atlikta apie 2 mln. nelegalių abortų, iš kurių didžiąją dalį sudarė pačių moterų atliekamas nėštumo nutraukimas. Tam buvo naudojami įvairūs aštrūs daiktai, nuodai ir kiti įrankiai. Dažnu atveju tokių abortų atlikimas tapo sunkių susirgimų ir mirties priežastimi. 1973-iais m. JAV moterys ėmė aršiai kovoti už savo teises ir tuo metu vietos valdžia atsižvelgusi į tokią ligų ir mirčių gausėjimo situaciją juos legalizavo. Anksčiausiai daryti abortus leido Sovietų Rusija, tai įvyko 1920-iais metais. Nors svarbu pažymėti, kad kiek vėliau, 1936-iais metais, leidimas daryti abortus buvo atšauktas ir jie uždrausti. Taigi, kyla hipotetinis klausimas, kodėl tiek amžių puoselėta ir saugota negimusio kūdikio gyvybė lengvu mostu tapo laisvu moters pasirinkimo objektu.²

Žemiau pateikiamame paveikslėlyje (*žiūrėti 1 paveikslas. Abortų teisinis statusas pasaulyje*) paimtame iš laisvojo interneto prieigos „Wikipedia“, spalviškai vaizduojamas šiuo metu egzistuojantis abortų teisinis statusas pasaulyje.

2

¹⁰ Brannigan M.C., Boss J.A. Healthcare ethics in a diverse society, California: Mayfield. 2001.

(1 paveikslėlis. Abortų teisinis statusas pasaulyje)

- Abortai yra įteisinti.
- Abortai galimi, jei jie atliekami po išprievartavimo ar išskylant rizikai moteriai mirti. Taip pat dėl kūdikio apsigimimo atvejų bei socialinių problemų.
- Abortai galimi, jeigu yra įvykęs išžaginimo veiksmas, rizikuojama moters gyvybe arba vaisius turi apsigimimo požymių.
- Abortai galimi tik prievartos atveju, kai būtų rizikuojama moters gyvybe ar įtariant protinius sutrikimus.
- Abortai galimi tik iškilus rizikai dėl moters gyvybės arba įtariant protinius sutrikimus.
- Abortai yra neteisėti.
- Galioja skirtingi nuostatai kiekvienam regionui.
- Duomenys nepateikiami.

Iš pateikto paveikslo vaizdo, galime daryti išvadą, jog abortas daugelyje šalių yra teisėta procedūra, arba pateisinama tam tikrais atvejais. Neteisėtu veiksmu abortas pripažįstamas rečiau.

II. ABORTO PROBLEMATIKA BIOETIKOJE

2.1. Aborto koncepcijos samprata medicininio požiūriu

Prieš pradėdant gilintis į aborto koncepcijos sampratą medicinoje, reikėtų išanalizuoti etikos ir moralės terminus ir ką jie reiškia filosofijoje.

Terminas etika (lot. *ethica*; gr. *ēthos* – paprotys, įprotis, būdas) dabartiniame lietuvių kalbos žodyne apibūdinama kaip mokslas, tiriantis moralę ir žmonių elgesio normas. Jeigu ieškosime etikos apibūdinimo platesnės prasmės, tuomet tikėtų ši – tai filosofijos šaka, kurios siekis yra apibūdinti ir išanalizuoti žmogaus veiksmų vertinimo kriterijus ir moralines nuostatas.

Moralė yra tolygi dorovei ir apibūdina žmonių elgesį reguliuojančias normas ir principus. Tai taip pat yra ir viena visuomeninės sąmoningumo formų. Taip pat išskiriamas terminas – medicinos etika. Tai etikos kryptis nagrinėja medicinos praktikoje pasitaikančius moralinius klausimus. Pagrindiniu medicinos etikos objektu yra laikomas medicininis dorovingo elgesio filosofinis pagrindimas. Bioetika ir medicinos etika yra viena su kita susijusios, tačiau nereiktų suklysti - tapatinamos jos negali būti. Žinomas JAV onkologas V. R. Poteris bioetikos terminą pirmą kartą pavartojo 1970-iais metais, norėdamas atkreipti dėmesį į naujos disciplinos, kaip bioetika, atsiradimą. Jo teigimu ši disciplina aprėpia ne vien tik medicinos žinias, tačiau taip pat ir biologijos, nepamirštant pridėti žmogaus vertybių sistemos svarbumo. Terminas bioetika yra sudurtinis žodis, kurio *bio* dalis reiškia mokslo žinias apie gyvybę, o sudurtinio žodžio dalis *etika* nusako asmens vertybinės sistemos pažinimo svarbą²².

W. Rečas, būdamas vyriausiuoju Bioetikos enciklopedijos redaktoriumi, išsako kitokį bioetikos termino supratimo apibrėžimą. Jis teigia, jog „...bioetika nagrinėjama sistemiškai, sujungiant mokslus apie gyvybę ir sveikatos priežiūros moralinius aspektus. Jų nagrinėjime būtina pritaikyti įvairias etikos metodikas tarpdisciplininėje aplinkoje“²².

Bioetiką, galime skirtyti į keletą atskirų elementų dėl jos specifinių problemų tyrimų metodų:

- bendroji bioetika – rašytinių bioetikos šaltinių ir medicinos etikos principų nagrinėjimas remiantis etiniais pagrindais.
- specialioji bioetika – pagrindinių problemų medicinoje, nepamirštant ir bioetikos analizavimas. Jis apima platų spektrą mokslo šakų, tarp kurių yra genų inžinerija, abortai, donorystė, eutanazija, klonavimas, eksperimentai su žmonėmis, lyties keitimas.
- Sprendimų bioetika – atvejų gydytojų darbo praktikoje atvejų analizavimas²³.

Bioetika plačiai pripažįstama kaip tarpdisciplininis mokslas. Ši sfera sujungia įvairias mokslo sritis.

A. Narbekovo²³ teigimu šiuolaikinėje bendruomenėje nėra bendros, visiems vienodai priimtinos moralės elgesio teorijos. Visuomenėje įsikerojusia savybe tapo moralės pliuralizmas. Norint

susieti besikertančias nuomones, Beaučampas ir Čildresas pateikė keturių principų požiūrį. Pirmieji yra *gerų darbų darymas* ir *nuostolių nebuvimas*, jie rėmėsi Hipokrato teorijomis. Kiti du – *teisingumas* ir *autonomija*, jie rėmėsi liberalia ir socialistine politiška filosofija. Taigi, tai palaipsniui peraugo į bioetikos standartus²³.

Tačiau autorius pabrėžia, kad toks principas bioetikoje būtų per paprastas norint išspręsti problemas. Jo nuomone biomedicinos mokslų ryšys ir etika yra ypatingai plati ir paliečia įvairias sritis - juridinę, antropologinę ir teologinę. A. Narbekovas teigia, jog į filosofinius antropologijos principus reikia žvelgti per plačiąją prizmės pusę. Tokiu būdu harmoniją tarp mokslo autonomijos ir mokslininko atsakomybės suprasime ne paviršutiniškai. Svarbu pažymėti, jog gyvybė, santuoka, meilė, gimimas, skausmingi išgyvenimai, ligos, laisvė, pareiga ir atsakomybė įgyja tikrąją prasmę bei yra tinkamai etiškai įvertinama. Autoriaus įsitikinimu norint pasiekti individualų ir visuotinai bendrą žmonių gėrį, mokslas, eksperimentai, naujosios technologijos privalo tarnauti visuomenei, o ne atvirkščiai.

I. Kantas filosofijoje aiškiai išskyrė pagrindinį dorovės reikalavimą ir teigė, jog privalome elgtis neišnaudojant nei savęs, nei kito asmens. Tokiu būdu žmogus visada bus tikslas²⁴.

Apibendrinus visus šiuos teiginius negalime nepritari A. Narbekovo nuomonei, kad sparčiai vystantis technologijos privalėsime ieškoti problemų sprendimo būdų ir įvertinti asmens kilmingumą, vertingumą ir kokie yra pagrindiniai asmens tikslai, norint išvengti žmogaus panaudojimo²³.

2.2. Bioetika Lietuvoje

Bioetika ir bioetikos temos Lietuvoje kaip disciplina yra plačiai plėtojama. Įvairiais diskusijas žiniasklaidoje ir viešojoje erdvėje kelia bioetikos klausimai. Kad bioetikos tema yra aktuali Lietuvoje, galime spręsti iš pastaruoju metu priimamų įvairių tarptautinių dokumentų ir normatyvų. Kaip pavyzdį galėtumėme paimti dar 2005-aisiais metais pasirašytą Europos Tarybos protokolą dėl biomedicinos srityje vykdomų eksperimentinių tyrimų. O 2008-iais metais Lietuva pateikė ir papildomą protokolą tarybai, kurio tikslas buvo skatinti genetinius tyrimus, taip siekiant geresnių sveikatos tikslų. Svarbu paminėti, kad bioetika kaip disciplina yra dėstoma šalies aukštosiose mokyklose, rengiančiose specialistus.

Taip pat nuolatos gausėja ir informacinių šaltinių, straipsnių, tiek akademinų, tiek ir populiariųjų, kurie yra skirti bioetikos problematikai aptarti. Analizuojami teisės aktai, kurie reglamentuoja bioetikai svarbias puses. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti „Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo“, „Žmonių palaikų laidojimo“, „Biomedicininų tyrimų etikos“ ir kiti panašūs įstatymai.

Norint skirti didesnę dėmesį pacientui ir jam skirtoms informavimo ir sutikimo gavimo procedūroms, Lietuvoje nuo 2010-ųjų m. kovo 1 d. įsigaliojo nauja Pacientų teisių ir skriaudos atlyginimo norma. Įstatyme yra išskiriamos keturios pagrindinės sąlygos, kurių privaloma laikytis ir kurias įvykdžius besikreipiančio asmens sutikimas laikomas tinkamu:

- sutikimas yra duodamas paciento, kuris pats gali pats apsispręsti;
- sutikimas yra duotas gavus visą duomenis;
- sutikimas duodamas tik laisvu paciento sutikimu;
- sutikimas atitinka teisinius dokumentus.

Įstatymuose atsirado ir kitų svarbių nuostatų reglamentuojančių sveikatos priežiūrą, operacijas, invazines ir intervencines procedūras²⁵.

Plačiau panagrinėjus biomedicininis tyrimus, svarbus paminėti yra ir 2009-aisiais m. įsigaliojusį įstatymą, saugantį asmens duomenis atliekant tyrimus²⁷.

Jeigu norime praplėsti mokslo žinias apie ligų gydymo būdus ir žmogaus susirgimus yra būtini biomedicininis tyrimų atlikimai. Be šių tyrimų biomedicinos mokslo plėtra sustotų. Jeigu analizuotumėme apibendrintai, tai galėtumėme daryti išvadą, jog šie tyrimai sąveikaudami kartu sukuria etikai ir žmogaus teisėms aktualius klausimus.

Galime pasidžiaugti, jog viena iš plačiausiai išvystytų bioetikos sričių mūsų šalyje yra biomedicininis tyrimų etika. Jog ši sritis yra reglamentuota įstatymais, taip pat negali pasigirti daug pasaulio šalių, tačiau Lietuvoje tokie įstatymai egzistuoja. Kaip pavyzdį galima paminėti 2001-iais metais įsigaliojusį įstatymą reglamentuojantį tyrimų etiką biomedicinos tikslais²⁸.

Nuo to laiko įstatymiškai reglamentuoti biomedicininis tyrimų etikos reikalavimai, tiriamųjų asmenų apsauga, informuoto asmens sutikimas, biomedicininis tyrimų užsakovo ir pagrindinio tyrėjo civilinė atsakomybė ir jos draudimas, tiriamojo teisė į išlaidų atlyginimą ir kitos teisės, taip pat leidimus išduodančios institucijos, jų sudarymas ir kompetencija. Taigi, biomedicininis tyrimų etinis vertinimas ir priežiūra yra koordinuojami bioetikos komitetų, kurie yra svarbiausi mūsų šalyje.³

2.3. Civilinės teisės ir moralės santykis

Civilinė teisė ir moraliniai neatitikimai bioetikoje kelia daug įtampos. Terminas moralė (lot. mos, mores – paprotys, įprotis; moralis – teisingas, moralus) – apibrėžia socialinį institutą, susidedantį iš sistemos, paremtos elgesio standartais, ir pripažįstamos visuomenės narių. Pilietinio įstatymo tikslas yra labiau ribotas ir skiriasi nuo moralės įstatymo tikslo. Etika, kaip moralės filosofija, yra mokslinė disciplina

3

²⁶Daujotytė V. Literatūros filosofija. – Vilnius: Vilniaus dailės akad. I-kla, 2001.

²⁷Fenigsen R. Eutanazija. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 2000.

²⁸Gailienė D. Jie neturėjo mirti: Savizudybės Lietuvoje. – Vilnius: Tyto alba, 1998.

⁴Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001.

tyrinėjanti socialinę moralę. Pripažįstami ir pagrindžiami teisingi ir neteisingi veiksmai atsiskleidžia būtent etikos dėka. Jos esmė leidžia paaiškinti ir veiksmų prasmę, tiksliai argumentuoti vertinant moralės lauką sudarančius reiškinius.

Pagrindinis ir tikriausias pilietinio įstatymo tikslas yra garantuoti tvarkingą socialinį bendrabūvį visiems ir jis yra grindžiamas tikroju teisingumu. Šiuo atveju pilietinis įstatymas garantuoja pagarbą visų bendruomenės narių prigimtiniams teisėms ir siekia, jog jas pripažintų ir puoselėtų visi kiti iš to išplaukiantys pozityvieji įstatymai. Kiekvieno nekalto žmogaus teisė į gyvybę yra pamatinė ir svarbiausia iš visų egzistuojančių teisių.

Teisė į gyvybę yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių ir taip pat ji yra visų kitų teisių šaltinis. Galima daryti išvadą, jog įstatymai, įteisinantys nekaltų ir negimusių žmonių žudymą darant abortą yra prieštaringi vienas kitam. Žmogaus teisė į gyvybę turėtų būti nedaloma, tačiau įstatymai tam prieštarauja, tokiu būdu paneigdami kiekvieno asmens lygybę, kurią įrėmina įstatymai. Įstatymų prieštaravimai vienas kitam sukuria radikalius skirtumus įprasminant ne tik asmens gėrį, bet ir bendrąjį gėrį, nes tokiu būdu menkina gyvybės svarbą ir pagarbą jai. Sukuriami nepriimtini veiklos būdai, kurie gyvybės vertę mažina ir griaua žmonių santykius, nes bendrame gėrio kontekste nebelieka tarpusavio pasitikėjimo.

Bendrasis gėris negali būti pasiekiamas, nes tam įvykti užkertamas kelias, kuomet leidžiama sunaikinti žmogų ir nepriimti asmens teisės į gyvybę, nors bendruomenė tam ir egzistuoja. Pilietinis įstatymas, kuris pripažįsta abortą, tampa moralės prasme neegzistuojantis.

2.4. Abortai ir gydytojų etika

Šioje dalyje norėjau išsiaiškinti ar aborto moralumą galima pateisinti remiantis gydytojų darbo etika. Nors ir ironiška, tačiau tik gydytojų dėka mažas žmogus pasibeldęs į šį pasaulį išvystą dienos šviesą, tačiau tų pačių žmonių rankomis gali būti ir sunaikinamas negrįžtamai.

Trapi gyvybė, būdama jau 6-7 dieną po apvaisinimo yra 1,5 mm dydžio, 17-ą dieną vaiko kūnelyje ima formotis kraujo ląstelės, o 18-ą dieną pagrindinis gyvybę palaikantis organas – širdis. Motinos įsčiose 14-ą savaičių gyvenantis kūdikis jau girdi aplinkos garsus ir turi atmintį, gebančią įsidėmėti jį supantį naują pasaulį. Naujausi tyrimai atskleidė, kad net iki 10-ies savaičių dar negimęs kūdikis gali jausti ir supranta skausmą. Tačiau, nors ir liūdna, bet kita mokslininkų dalis tebeieško pateisinimo negimusių kūdikių žudymui. Jie imasi aršių priemonių bandydami įrodyti, jog per pirmuosius tris mėnesius gemalas negali nieko jausti, dėl to jis negali vadintis žmogumi ir net jo užuomazga. Kita vertus, procesai vykstantys po apvaisinimo patys save generuoja. Vyksta unikalūs reiškiniai, vystosi paveldimumo planas, besijungiančios chromosomų grandinės kuria naują unikalią gyvybę, kuri yra kontroliuojama paveldimumo genu, turinčiu didžiulę praeities informaciją. Dezoksiribonukleino rūgšties (toliau DNR) gijoje yra talpinama informacija, kuri atitinka 600-us tūkst. spausdintų puslapių su 500-ais žodžių lape kiekį.

Įsivaizduokime biblioteką pripildytą tūkstančiu tomų knygų. Tokia prasidedančio žmogaus „biblioteka“ talpina žinias 50-ia kartų didesnes, nei tai sudarytų „The Encyclopedia Britannica“ leidinį. Profesorius J. Lejeune teigimu: „...nei vienas pasaulio kompiuteris nėra pajėgus sutalpinti tokio kiekio informacijos, kiek jos yra zigotoje. Po apvaisinimo unikalioji ląstelė dalinasi nesuskaičiuojamą kartų kiekį²⁰. Ar tikrai galėtume paneigti, jog tai nėra žmogus?“ Ar galime paneigti, jog tai nėra nauja, unikali būtybė ir teigti, kad tai tėra moters kūno dalis?

Hipokrato priesaikoje yra ištrauka: „Visas mano gyvenimas tebūnie skirtas tarnauti žmonijai. Saugosiu žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą nuo pat pradėjimo iki natūralios mirties, gerbsiu jos orumą...“³¹. Kaip manote, ar medikas atlikdamas aborto procedūrą, nepažeidžia šios priesaikos? Nekyla abejonų, kad negimusiojo nužudymas ir žmogaus gyvybės saugojimas nuo pat pradėjimo yra priešingi vienas kitam. Ar galime išspręsti šią prieštaringą problemą? Turbūt viena visuomenės dalis paprieštarautų ir teigtų, kad kalti priimti ir galiojantys įstatymai, kurie nedraudžia aborto, o medikas, atlikdamas savo darbo funkcijas privalo laikytis įstatymo normų. Bet turbūt vertėtų atsigręžti į moralę ir prisiminti Hipokrato priesaikos ištrauką ir neatlikti aborto procedūros, juk už tai nubaustas gydytojas negali būti. Žinoma, įvairūs žmonės vadovaujasi skirtingomis moralinėmis normomis ir visada atsiras tokių, kurie nesudvejos atlikdami aborto operaciją. Tačiau ir nedidelė saujelė gydytojų, tardami abortui griežtą „ne“, tampa teigiamu pavyzdžiu kitiems kolegoms.

Norisi pasidžiaugti, jog ir mūsų šalyje pamažu atsiranda teigiamų pavyzdžių minėtos problemos sprendimo labui. Lietuvoje yra gydytojų viešai kalbančių apie tai, jog aborto operacija jiems prilygsta gyvybės sunaikinimui ir tai daryti savo profesiniame kelyje jie atsisako. Tačiau kita medalio pusė slegia juos pačius, nes atsisakydami vykdyti savo darbo dalį, dažnai lieka nesuprasti savo kolegų. Yra gydytojų vieningai pripažįstančių, kad skubi psichologinė parama abortą norinčioms atlikti moterims yra reikalinga. Aborto žalą, jo pasekmes ir norimos sunaikinti gyvybės vertę suprasti vienai moteriai gali būti sunku. Realūs gydytojų komentarai teigia: „Medikas privalo apibūdinti procedūros eigą, komplikacijų rizikas, ateityje galbūt iškilsiančias“. Po išsamaus paaiškinimo pacientas gali sutikti su procedūros atlikimu. Vykdamas aborto operacijos procedūrą realios informacijos yra pateikiama negausiai. Komplikacijos ignoruojamos. Kūdikis vadinamas „nėštumo padariniu“, „neegzistuojančiu pilnavertiškai“, „ląstelių sandrauba“...“²⁹. Taip pat medikai skundžiasi, jog jiems tenkanti našta yra per sunki. Žinant šalyje susiklosčiusią situaciją, jog medikų nuolat trūksta, jiems tenkantis didelis darbo krūvis negerina darbo našumo. Didelių laiko resursų reikalauja būtinybė nuoširdžiai pasikalbėti su norinčia nutraukti nėštumą moterimi, išsiaiškinti priežastis ar pasiūlyti pagalbą. Turbūt būtų galima kalbėti apie psichologinę pagalbą, kuri yra būtina šioje emociškai trapioje ir sunkioje situacijoje. Baisi ⁴gydytojų patirtis kalba apie tai, kad

4

²⁰Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005.

³¹Skrinskas R. G. Žmogaus paslaptis <http://www3.vdu.lt/life/pv/zmpaslapt.htm>; (žiūrėta 2021.08.08)

moterys, norinčios išvengti nepageidaujamo nėštumo ryžtasi sunkiai suvokiamais savęs žalojimo būdams. Jos įvairiais būdais norėdamos sunaikinti jose užsimezgusią gyvybę į lytinius organus kiša vielą, kateterį, koncentruotą muilo tirpalą, kalio permanganatą ir pan. Taip pat medikai teigia, jog dažnu atveju yra visiškai ignoruojama ir išbraukiama vyro atsakomybė šiame procese.

Daugelis akušerių-ginekologų teigia, kad abortų uždraudimas nieko nepakeistų, tačiau jie teisūs yra tik iš dalies. Manoma, kad uždraudus legalius abortus imtų klestėti nelegali abortų veikla, kurios pasekmėmis dažnu atveju taptų ne tik moterų nevaisingumas, bet neretai ir šios procedūros sąlygota mirtis. Dažniausiai minimas pavyzdys, kalbant apie mirtį po aborto procedūros ar nevaisingumą, kaip pasekmę, yra Lotynų Amerika. Šio regiono šalyse kasmet apie penki tūkstančiai moterų miršta nuo nelegalių abortų padarinių, dar apie 800-ai tūkst. jaučia pasekmes, kurios reikalauja gydymo. Net ir išsivysčiusiose Europos šalyse, tokiose kaip Lenkija, kurioje yra uždrausti abortai, iki šiol neišsprendė su tuo susijusių problemų. Tačiau per abortų uždraudimo laikotarpį moterų mirčių fiksuojama nebuvo. Lenkijoje statistinių metų laikotarpyje atliekama beveik 200-ai tūkst. nelegalių abortų, kurie atliekami privačiose klinikose. Dažnu atveju moterys nusprendžia vykti į kitas šalis, kuriose ši procedūra nėra draudžiama.

Higienos instituto duomenimis, 2020-iais metais Lietuvoje buvo atlikti 5570 nėštumo nutraukimai, iš jų 2611 – dirbtiniai (žiūrėti 1 lentelė. *Abortų skaičius pagal priežastis ir 2 lentelė. Abortų skaičius moters sprendimu*).

	Abortų skaičius/ atvejai					
		2016	2017	2018	2019	2020
Iš viso pagal priežastis	Iki 15 metų	1	1	3	3	2
	15–19	335	328	250	272	169
	20–24	1 161	1 061	902	813	720
	25–29	1 818	1 711	1 390	1 480	1 235
	30–34	1 849	1 778	1 601	1 766	1 479
	35–39	1 479	1 410	1 363	1 353	1 311
	40–44	747	677	648	685	578
	45-49	88	89	90	64	76
	Viso:	7478	7055	6247	6436	5570

(1 lentelė. *Abortų skaičius pagal priežastis*)

²⁹Skrinskas R. G. Semantinė akrobatika <http://www3.vdu.lt/life/pv/akrobat.htm>; (žiūrėta 2021.09.28)

	Abortų skaičius/ atvejai					
		2016	2017	2018	2019	2020
Moters sprendimu	Iki 15 metų	1	1	3	1	2
	15–19	247	223	177	189	117
	20–24	763	719	610	495	427
	25–29	972	943	724	653	542
	30–34	990	932	769	714	583
	35–39	868	850	771	606	620
	40–44	442	389	352	315	290
	45-49	55	59	47	36	30
	Viso:	4338	4116	3453	3009	2611

(2 lentelė. Abortų skaičius moters sprendimu)

Statistikoje pateikiami duomenys leidžia daryti išvadą, jog lyginant pastaruosius penkerius metus, nuo 2016-ų, Lietuvoje mažėjo pagal medicininės indikacijas atliekamų abortų skaičius. Taip pat mažėja ir moterų sprendimu padarytų abortų skaičius.

Darbo rašymo metu, besidomint gydytojų viešai išsakytomis nuomonėmis ir skaitant jų komentarus, susijusius su abortų uždraudimu, padariau apibendrintas išvadas apie dalies medikų nuomonę abortų uždraudimo klausimais. Jie teigia, jog draudimas sukurtų tik daugiau naujų problemų, o neišspręstos ir senosios problemos liktų. Įvairūs gydytojos svarstė, kaip reikėtų pakeisti požiūrį į žmogaus gyvybės, kaip vertybės, svarbą ir neieškoti lengviausių išeičių, kuomet gyvenime nutinka neplanuotų įvykių.

Pirmas etapas vienos gydytojos nuomone, turėtų būti pagarbos gyvybei ugdymas ir šeimos vertybių formavimas. Jos manymu labai svarbų indėlį čia atlieka šeima jau vaikystėje. Gydytojos teigimu, būtent namų aplinkoje yra sukuriamos visos gyvenimo vertybės. Tačiau galime pastebėti ciklišką ratą – mamai pagimdžius ir palikus vaiką, tokiu pačiu keliu neretai pasuka ir jos dukra. Ypač tai akivaizdžiai matosi vaikų globos namų auklėtinių šeimose. Daugiau kaip 40-ies gydytojos darbo metų patirtis byloja, jog būta visko, o ypač skaudu, kuomet moterys gimdo tik dėl finansinių valstybės skiriamų pašalpų, o vos tik jas gavus, vaikai yra paliekami gyvybės langeliuose ar juos augina seneliai, tetos ir kiti giminaičiai.

Kitos gydytojos teigimu, tokios moterys dažniausiai neturi pinigų procedūrai atlikti. Pasitaikė atvejų, kai aborto procedūrą gydytoja atliko nemokamai, nes nenorėjo vėliau gyventi su žinojimu, jog galbūt vaikas patiria nepriteklių, yra neprižiūrimas ar ligotas.

Gydytojai pasisako ir apie duotą Hipokrato priesaiką, kuri prieštarauja ginekologo pašaukimui atliekant nėštumo nutraukimo operacijas. Vienos iš ginekologijų teigimu, ši priesaika skirta idealiai santvarkai ir realybėje negali būti tinkamai įgyvendinama. Kita gydytoja taip pat antrino, jog idealioje

realybėje turėtų viskas būti kitaip, tačiau didelis gyvenimo tempas, pasikeitęs pasaulėžiūros suvokimas, vartotojiška ir egoistiška visuomenė pati pagimdo tokį lengvabūdišką požiūrį į žmogaus gyvybę.

Žinoma, gydytoja neteigia, jog mūsų visuomenė tik ir trokštą abortų, tačiau pripažįsta, jog tai tapo vienas iš paprastų ir greitų būdų spręsti problemą nepasveriant pasekmių, kurios galbūt pasirodys tik kiek tolimesnėje ateityje.

Medikai sakosi jaučiantys pareigą pasikalbėti kuo nuoširdžiau su kiekviena moterimi, kuri būna atėjusi nutraukti nėštumo, visuomet yra bandoma atkalbėti ją nuo tokios operacijos.

Ir galiausiai abi gydytojos pasidžiaugė, kad abortų skaičius šalyje mažėja. Šį teiginį įrodo ir prieš tai pateikta Higienos instituto abortų statistikos ataskaita.

Teigiamą įtaką abortų atlikimo statistikoje padarė ir vis daugiau moterų naudojamų patikimų kontraceptinių priemonių, kurių pasirinkimas rinkoje yra didelis ir kiekvienai moteriai galima pritaikyti saugiausią ir patikimiausią priemonę neplanuotam nėštumui neįvykti.

Svarbu pažymėti, jog analizuojant statistiką reiktų atsižvelgti ne tik į gyventojų skaičių. Svarbus čia pasikeitęs lytinio gyvenimo pradėjimo amžius taip pat. Daugelis medikų ir jų atliktų mokslinių tyrimų parodė, jog pasikeitė žmogaus subrendimo laikas. Tam įtakos turi evoliucija, suaktyvėjęs viso pasaulio gyventojų gyvenimo ritmas, socialinių tinklų įtaka.

Reikia pripažinti, kad abortui pateisinimo neturėtų būti, jei atsižvelgsime į Hipokrato priesaikos pamatus, mokslinių tyrimų įrodymus ir medikų nuostatas. Sprendimas nutraukti nėštumą neturėtų tapti tik vienpusiškas privačių interesų rodiklis. Tokio požiūrio formavimuisi turėtų aktyviau prisidėti medikai, tačiau nereikia pamiršti ir šeimos vaidmens. Žinoma, visuomenė ir valstybė čia taip pat atlieką svarbų vaidmenį. Gyvybė kaip vertybė turėtų būti absoliuti ir dar negimusio žmogaus atžvilgiu.

III. ABORTO KONCEPCIJA VAKARŲ FILOSOFIJOJE IR ETIKOJE

3.1. Prigimtinė teisė į gyvybę, kaip žmogaus gyvybės vertės išraišką

Žmogaus gyvybė visuotinai pripažįstama visame pasaulyje kaip didžiausia žmogiška vertybė. Valstybėje ji yra aukščiausia konstitucinė vertybė ir teigiama, jog asmens gyvenimas ir orumas yra svarbiau bet kokio įstatymo. Tai pabrėžia asmens vertingumą ir dvasinę esmę, nes tai ypatingos savybės. Įstatymai privalo tik garantuoti, jog šios vertybės bus ginamos ir saugomos ir tai atlikti turi pirmiausia valstybė¹⁰. Tačiau tai tėra tik konstitucinė pozicija, kuri išsamiau nepaaiškina nei žmogaus gyvybės vertingumo sampratos, nei jos reikšmingumą lemiančių veiksnių. Esminė ir didžiausia problema kyla tuomet, kada bandoma aiškintis ir suprasti nuo kurio momento žmogaus gyvybė jau laikoma prasidėjusia ir nuo kada ji turi būti jau ginama bei saugoma pilnavertiškai. Taigi, svarbiausia šiame ginče yra žmogaus gyvybės pradžios traktavimas, kurį bando paaiškinti tiek filosofai, tiek ir katalikų bažnyčios atstovai.

Turbūt patį tvirčiausią ir griežčiausią požiūrį į gyvybės pradžios momentą pateikia katalikų bažnyčia. Norint filosofškai pagrįsti žmogaus gyvybės neliečiamumą, o tuo pačiu ir aborto neteisėtumą, tikslinga prisiminti prigimtinės teisės nuostatas.

Žmogaus asmenybės vientisumas visais laikais nuo pat žmonijos kūrimosi pradžios filosofams nebuvo svetimas. Jie įrodinėjo žmogaus unikalumą, kitoniškumą, individualumą. Jų teigimu, net ir luošas žmogus, sergantis arba žmogus, kuriam Dievo nulemta tik viena diena, vis tiek turi teisę gyventi. Bet koks žmogus yra unikalus ir daugiau tokio kaip jis niekada nebus. Tai vadinama prigimtinė teise. „Prigimtinė“ – reiškia gauta natūraliai, be žmogaus suvaržymų.

Kaip žinoma, tokia teisė yra reikšmingesnė už pozityviąją ir yra kilusi ne iš valstybės. Prigimtinio moralinio įstatymo idėja mena senus laikus, taip pat kaip ir filosofijos mokslo šaka. Tomas Akviniėtis ir Ciceronas buvo svarbūs prigimtinės moralinės teisės vystytojai. Jie prigimtinę teisę laikė dieviškąją teise. Jie tvirtino, kad jokie žmogaus sukurti įstatymai negali prieštarauti prigimtinėi teisei.

Prigimtinio įstatymo terminas yra paremtas tik žmogaus protui įstengiamomis suvokti moralinėmis įžvalgomis. Terminas „prigimtinis“ sąvokos prasme reiškia, kad:

- jis yra natūralus;
- nėra pozityvus, jis nėra įstatymų leidžiamosios valdžios paliepano rezultatas;
- taip pat jis glūdi žmogaus prigimtyje ir kyla iš jos.

Galime daryti išvadą, jog prigimtinis įstatymas yra sujungtas su etika. Sinonimais galėtume laikyti prigimtinio įstatymo, moralinio prigimties įstatymo, prigimtinės etikos ir prigimtinės moralės terminus.

Nenaudojant dievybės sąvokos, prigimtinės teisės kompetenciją pripažino ir T. Hobsas. Jo nuomone teisė, kurią atsinešame gimdami yra tolygi laisvei, kurią mes kiekvienas įgyjame ir galime su ja

elgtis taip, kaip mums patiems atrodo teisingiausia⁹. Autorius pažymi ir prigimtinės teisės ribas, sakydamas kad su gimimu įgautos teisės yra vientisos ir lygios vienodai visiems. T. Hobso nuomone privalome elgtis taip, kaip norėtumėme, jog elgtųsi su mumis^{9,5}.

Vienas iš stiprios prigimtinės teisės puoselėtojų Dž. Lokas, teigia, kad pilietiškoje visuomenėje nauji įstatymai kuriami remiantis žmonių prigimtinėmis teisėmis. Šios teisės susikūrė dar mums nesant, o ir neišnyksta jos visuomenei susikūrus⁹. Jeigu seksime autoriaus teorija, galime teigti, jog žmonės yra individai, kurie yra verti neapribotos pagarbos ir pasitikėjimo. Valstybė taip pat atlieka svarbų vaidmenį ir įpareigoja apsaugoti asmens prigimtines teises. Apibendrinus galime daryti išvadą, jog jei visos žmogaus teisės privalomai būtų kuriamos pagal pamatinę teisę nuo prigimimo, tai pateisinimas negimusio žmogaus sunaikinimui neegzistuos.

Kalbėdamas apie laisvę, Dž. Lokas išreiškia kitokią nuomonę, nei T. Hobsas ir nepripažįsta jos absoliutumo: „Nors žmogus šioje būklėje gali nevaldomai naudoti savo laisvumą, žmogui nėra suteikta galimybė naikinti save ir naikinti sau priklausančią gyvybę. Prigimtine teisę kontroliuoja prigimtinis įstatymas, kurį turi pripažinti kiekvienas. Tuo pačiu žmogaus protas mus moko saugoti kito gyvybę, sveikatą ir laisvę¹⁶. Toliau autorius kalba apie gyvybės vertę ir vėl yra grįžta prie teologinių šio požiūrio aspektų, nes Dž. Lokas žmogų pripažįsta Dievo kūriniumi ir jo nuosavybe.

Dar vienas teisės filosofas – prancūzas Š. L. Monteskjė, apie prigimtinius įstatymus kalba kaip apie esančius visų įstatymų priešakyje, taip dar kartą patvirtindamas prigimtinės teisės pirmumą ir tuo pačiu gyvybės neatimamumą.

3.2. Įgimtas žmogaus vertingumas I. Kanto filosofijoje

I. Kanto filosofiją galime vadinti žmogiškąja dėl išsakyto filosofinio požiūrio į žmogų kaip visa ko svarbiausią tikslą. Nes būtent Imanuelis Kantas buvo pirmais filosofas, nukeipęs filosofijos mokslo kryptį į žmogų.

Filosofas sakė: „Žmogus gyvena dvejuose pasauliuose. Jis (žmogus) – fenomenas, juslinio pasaulio ląstelė, egzistuojanti pagal jo dėsnius, kartais nutolusius nuo žmoniškumo“¹². Filosofas kalba apie žmogų, kaip apie gamtinę būtybę, kuriai būdinga tik juslinė būklė. Kita vertus: „...jis noumenas, antjuslinė

5

¹⁰Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ ;

⁹Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995.

¹⁶Lokas Dž. Esė apie pilietinę valdžią. Vilnius: Mintis, 1992.

¹²Gulyga A. Kantas. Vilnius: Mintis, 1989.

¹³Kantas I. Dorovės metafizikos pagrindai. Vilnius: Mintis, 1980.

būtybė, pajungta idealui“¹². Ir čia žmogus yra apibudinamas kaip protaujantis subjektas. Tokiu būdu yra dar kartą patvirtinama žmogaus skirtumas nuo gamtos būtybės tik jo proto dėka.

Filosofas I. Kantas atskiria dvi pagrindines žmogaus proto sąvokas moralės vertybių srityje – gera valia ir pareiga. Mums žinoma, jog pareiga išreiškia besąlygišką reikalavimą, o norint gerai atlikti pareigą būtina naudotis gera valia kaip priežastimi. Autorius teigia, jog mūsų gera valia turėtų būti vertinama labiausiai. Ją pasitelkiant galime pasiekti visko ko norime ir kur linkstame. Net vienas polinkis, o jei norime ir visi iškart, gali būti mūsų, jei gera valia pagrindžiant, nes ji pasiekia tikslą tik dėl noro sau padaryti gerą“¹³. Pareigos jausmą filosofas apibūdina kaip mūsų elgesio neatsiejamą dalį priklausančią visoms protaujančioms būtybėms¹³. Vadinasi galime padaryti išvadą iš filosofinių I. Kanto teiginių, jog tik gera valia suvokdami ne tik savo, bet ir kitų gyvybę kaip didžiausią vertybę, o jos apsaugą – kaip pareigą, žmogus visada bus laikomas galutiniu ir pagrindiniu tikslu.

I. Kantas daug kalbėjo ir dorovę. Jo manymu dorovės dėsnio pagrindas yra žmogus: „Moralės dėsnis šventas (nepažeidžiamas)“. Tačiau filosofo teigimu nors pasaulis asmenyje yra šventas, bet pats asmuo toks savyje nėra. Viskas kas mus supa, viskas ko mes siekiame, kuriame ir kam turime galių, gali būti panaudojama tik kaip priemonė. Pats asmuo, kaip ir jo sukurta protinga gyvybė savaime jau yra tikslas¹⁵. Filosofas pabrėžė ir religiją bei galutinį Dievo tikslą, teigdamas, kad net ir čia teigiama, jog žmogus tik sau priklausantis, net Dievui ne. Jis (žmogus) negali būti naudojamas kaip priemonė pats nebūdamas tikslu. Pasaulis mumyse jų teigimu turi būti mums šventas¹⁵.

Teisinėje I. Kanto svarstymų filosofijos dalyje kalbama apie vaikų gerovę, kuomet pagrindinis vaidmuo tenka juos auginančių tėvų teisėms ir pareigoms. Svarbu paminėti, jog akcentuojama žmogaus svarba, kai jis yra ne priemonė, o tikslas ir sako, jog nauja gyvybė nėra naikinama kaip nereikalingas daiktas tėvų, kurie jį atvedė į pasaulį be jo paties valios, tad jis jau pasauliui priklausantis pilietis⁹.

Dabar sugrįžkime prie I. Kanto anksčiau minėtos žmogaus sampratos. Galime sutikti su filosofo aprašytu įsitikinimu, jog kiekvienas žmogus, pripažįstamas kaip fiziškai aktyvi būtybė ir yra tikslas, bet ne priemonė. Ir tai gali būti akcentuojamas kaip pamatinis teisės principas tuo apibrėžiant visas subjektines teises, kurios reglamentuoja žmogaus, kaip faktinės gamtinės socialinės būtybės juridinį statusą, vadinamą teisumu. Filosofas manė, jog teisnumas apibrėžia visuomenės moralinius principus ir jie sudaro prielaidas priimti visuomenėje kiekvieną arba ne²⁰.

Apibendrinant, galime remtis teiginiu, jog net ir negimęs kūdikis jau turi pagrindinę žmogui būdingą potencialą – protą. Tad filosofo I. Kanto pateikiamas apibrėžimas skatina padaryti išvadą, jog negimęs žmogus pats valdo prigimtine teisę į savo gyvybę. O tai reiškia, kad filosofiniu ir prigimtinės teisės požiūriu abortai yra negalimi.⁶

¹³Kantas I. Dorovės metafizikos pagrindai. Vilnius: Mintis, 1980.

¹⁵Kantas I. Praktinio proto kritika. Vilnius: Mintis, 1987.

3.3. Hermeneutinis žmogaus gyvybės vertės pripažinimo pobūdis

Kiekvienas žmogus galvodamas apie asmens vertingumą tikrai nesiginčytų, jog gyvybę laikome absoliučia ir neskaidoma vertybe. Kaip galėtumėme pagrįsti šią mintį? Į šį klausimą rasti atsakymą padeda hermeneutinis požiūris, kuris žiūri į pasaulį per tradicijų, papročių, mitų, simbolių prizmę. Hermeneutinis požiūris teigia, jog norintysis suprasti yra glaudžiai susijungęs su klabančiu. Kalbantysis remiasi tradicijomis, kurios nori, jog būtų perduodamos ir tęsiamos toliau⁴⁷. Hermeneutika yra tarsi tarpininkė veikianti šiuo atveju ir susieja gyvybės idėjos ir siekimo ją paaiškinti sąlygas. Svarbiausias čia yra ne pažinimas, bet supratimas.

Pati gyvybė, kaip vertybė, tėra mūsų idėja ir pačių susikurtas idealas. Tai galime suvokti tik pasitelkdami protą. Mes gyvybę pripažįstame absoliučia vertybe, tačiau kas mus verčia taip galvoti? Juk, jei atsigręžtumėme į gamtą, pamatytumėme, jog gyvybė čia neturi tos begalinės neįkainojamos vertės. Čia pyktis, mirtis, nebūtis yra taip pat vienodai dažni kaip ir pats gimimas. Gamtoje gyvybė yra vertinga ir svarbi tik atskiram individui (būtybei) ar tų individų rūšiai. Pagal gamtos dėsnius šioje gyvenimo kovoje nugalai tik stipriausi ir skambus postulatą „nežudyk“ čia tikrai negalioja. Tačiau kodėl visuomenėje laikomasi šios draudimo žudyti taisyklės? Ar mes bijome bausmės galimybės? Juk geriau pagalvojus suprantame, jog šis nuostata nėra reali, tačiau ji labai efektyviai veikia mūsų sąmonę.

Aristotelis kalbėjo apie protingą sielą turinčio žmogaus atskirtį nuo gyvūno. Jis niekada taip pat neteikė didelės reikšmės gyvybei, kaip svarbiam elementui gamtoje. Aristotelio įsitikinimu pirminė ir pagrindinė gyvos būtybės funkcija gamtoje maitintis ir vystytis. Jo manymu nei maitinimasis, nei vystymasis neapibrėžia gyvybės, tai tik jungiantis poreikis, kuris priklauso ir augalams, tačiau reikia ieškoti to, kas apibrėžia žmogų. Tai galėtų būti pojūčių išraiška, tačiau ir čia yra neatitikimas – kiekvienam gyvūnui pojūčiai aktualūs. Lieka tik protą turinti siela. Ši dvasinė gyvybė klauso proto ir egzistuoja protą naudodama. Tad autoriaus teigimu turime rinktis gyvybės, kaip proto veiklos apibrėžimą⁴⁸. Iš to seka supratimas, jos filosofas neneigia gyvybės svarbos, kuri gali būti suprantama ir idealizuojama tik svarbiausiu žmogaus įrankiu – protu.

Dar iki Aristotelio atsiradimo, nuo pat pirmųjų laikų žmogus buvo išradingas. Egzistavo įvairūs prietarai, įpročiai ir ritualai. Žmogus turėjo savybę jam nepažintą ir naują, sunkiai suvokiamą aplinkybę paversti antgamtinėmis jėgomis. Žmonių pačių sukurtos jėgos tapdavo garbinamais dievais. Visa tai buvo įmanoma sukurti tik pasitelkus neribotą žmogaus proto veiklą. Taip iš nuolat pasikartojančios

⁹Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995.

²⁰Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005.

7

⁴⁷Gadamer H. G. Istorija. Menas. Kalba. Vilnius: Baltos lankos, 1999.

⁴⁸Aristotelis. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1990.

žmogaus veiklos susiformavo įvairūs papročiai, tradicijos, kurie dažnu atveju vėliau virsdavo privalomomis normomis ir įstatymais. Visų normų sankaupoje atsirado ir garsusis postulatats „nežudyk“.

Šis įsakymas tapo toks tikras ir paprastai suvokiamas, jog jį pripažįsta kiekvienas. Šią idėją puoselėjo ir pavertė ją visuotiniu Dievo įsakymu krikščionybė. Baimė, jog gali būti atskirtas nuo bažnyčios ir po mirties teks degti pragare, privertė žmones laikytis pagrindinių bažnyčios dogmų. Būtent bažnyčia sugebėjo suformuoti normas dorovės kultūrai ir laiko tėkmėje tai ėmė atsispindėti šių dienų mūsų išleistuose įstatymuose. Šalimais modernios ir dažniausiai tik mokslo puoselėjimo tikslais paremtos realybės gyvuoja ir kita sukurtas pasaulis, besiremiantis katalikybe. Šis lotyniškas pasaulis gins prigimtinės teisės puoselėtojus visada⁴⁷.

Nors pasaulis modernus, tačiau nepaisant to mums yra neįveikiami visuomenėje bujojantys mitai, tarp kurių sklendo ir gyvasties vertės apmąstymai. Kaip teigia H. G. Gadameras – mąstytoja neegzistuoja, jei nebūtų mitų, nes „...mito ir proto istorija yra bendra ir tų pačių dėsniais valdoma“⁴⁷. Jo manymu žmonės priima dievų pasaulį, sukurtą mitų, kaip tikrus pasaulietinius reiškinius su dvasinėmis ir doromis vertybėmis⁴⁷. Įsakymo „nežudyk“ idėja mums atrodo tinkama, nes tai ką galime priimti kaip gerą ir teigiamą ir yra proto priimama visuomet⁴⁷. „Ir apskritai, nors žmogaus protas yra tokia jo galia, kuria „tarsi“ substancinius, proto formalizmo šviesoje atrodančius „nebūtus“ dalykus, visi šie žmogaus proto kūriniai, jo proto idėjos, teologiškai įprasminantys jo gamtinę ir socialinę būtį, pačiam žmogui neišvengiamai turi turėti bent jau sąlyginę substancinę vertę“²⁰. Padarome išvadą, jog visos mūsų protu sugeneruotos ir pripažįstamos teisingomis idėjos ar mitai, tarp kurių ir jų gyvybės vertingumas, padeda žmogiškai būčiai suvokti patį save. Todėl jos privalo egzistuoti amžinai.

7

3.4. Aborto samprata utilitarinės etinės teorijos požiūriu

Pradedant nagrinėti utilitaristinės etinės teorijos požiūrį, susipažinkime su pagrindine klasikinio utilitarizmo idėja. Ji simbolizuoja vieną pamatinę normą, jog mes visuomet turėtume pasirinkti tai kas maksimaliai sukuria balansą ir sulygina malonumą prieš kančią, taip kad visiems nustatytos situacijos dalyviams būtų priimtina gerai. Šioje išraiškoje nesvarstoma specifinė „teisė turėti gyvenimą“ arba „privalomoji pareiga nežudyti“, kuriai atsiranda priimtinas laikas vaisiaus raidos etape. Klasikiniame utilitarizme svarbiausias ir pirminis tikslas yra kiek tik asmuo sugeba didinti gerąsias pasekmes. Čia kyla klausimas, ar vaisiaus sunaikinimas/ vaikžudystė nusvertų tai malonumo pusėn. Jei taip, tuomet mes privalome žudyti.

7

²⁰Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005.

Taip jau išeina, jog sąmoningai ar ne, tačiau daugelis abortų šalininkų yra pasekmių etikos atstovai. Jų teigimu, dažniausiai abortas yra geriausia išeitis, nes pavyzdžiui: leidžia vienišai motinai išvengti finansinio nepritekliaus, atiboja nuo aplinkos patyčių, taip pat neužkerta kelio jos edukacijai, tobulėjimui ir karjerai ir pan. Teigiama, jog būsimas vaikelis, esant tokioms aplinkybėms bei galimoms nuspėjamos gimimo traumoms turi mažai šansų būti laimingas perspektyvoje. Tad tokioms mamoms yra suteikiamas „antras šansas“ ateityje, būnant psichologiškai ir materialiai pasiruošusioms bei pasikeitus gyvenimo aplinkybėms turėti vaiką, gebėti jį materialiai aprūpinti.

Klasikinio utilitarizmo priešininkai teigia, kad identiški geri rezultatai gali būti pasiekiami ir neatliekant aborto. Tam tikslui reikalinga visuomenės parama vienišoms moterims ir nepasiturinčioms šeimoms. Jei būtų sudarytos palankesnės įsivaikinimo politikos sąlygos bei svaresnė finansinė parama, turėtumėme geresnius rezultatus. Jų teigimu apsigimę, sergantys vaikai tokiu būdu gautų daugiau meilės, rūpesčio ir globos, o šeimas ištikusios problemos tokiu būdu labiau sutektų namų aplinką ir suteiktų jų gyvenimui naują tikslą. Aborto žala moterims yra sunkiai pamatuojama ir yra tiek ir psichologiška, kiek ir fiziška. Tu tarpu visuomenėje vis sparčiau gilėja nepagarba žmogaus gyvybės vientisumui. Kita vertus, tai tėra prielaida, nežinome kokia būtų reali situacija gimus kūdikiui, todėl tokio utilitaristinio požiūrio atveju spėjame galimas pasekmes.

Daugeliui sunku priimti klasikinį utilitarizmą, nes jis apibrėžia nežmogiškas pasekmes ir racionalių nuostatų nebuvimą. Utilitaristai keltų klausimą ir ieškotų atsakymų, kuri norma, susijusi su abortu, suformuotų naudingiausias pasekmes.

Pabandykime hipotetiškai įsivaizduoti keturias nužudymą leidžiančias teorijas, kurias visuomenė būtų pajėgi toleruoti.

Atimti nenusidėjusiam žmogui gyvybę galima, jeigu tai tarnauja malonumui daugiau nei kančiai. Galvojama, jog ši taisyklė ir jos laikymasis tarnautų bendruomenei kaip ir katastrofos link vedanti pasekmė. Pabandykime įsivaizduoti, jog mūsų visuomenėje būtų galimybė žudyti. Tik mąstymas apie tai iškelia vaizduotės paveikslus, jog toks veiksmas nesukeltų gerų padarinių visuomenei. Tuo tarpu susidarytų galimybė išnykti pagarbai gyvenimui, o ši norma taptų pritaikoma vos nusprendus.

Sunaikinimas toleruojamas tik kol vaisius nerodo racionalumo, kitaip tariant protavimo, požymių. Manoma, jog ši nuostata yra gerai nepasverta ir neapgalvota. Kaip nustatyti kuomet vaisius jau gali išreikšti racionalumą? Kalbos išmokimas laikomas atskaitos tašku ar tai jau būtų mokyklos etapas? Bet tada tai jau būtų ne vaisius, o vaikas. Asmens kognityvinės (pažintinės) galimybės ima formuotis ir vystytis palaipsniui, nuo pradėjimo etapo pradžios. Galime teigti, jog taip priimamas „pradžios taškas“ būtų neteisingai pasirinkta sąvoka. Tačiau svarbu pažymėti, jog taisyklė draudžianti žudymą, turėtų būti tiksli ir ypatingai griežta.

Vaikų žudyti negalima, tačiau vaisių – leistina. Šis principas yra dažnas diskusijų objektas. Šis principas sukelia nemažai prieštarų diskusijų. Ši norma, žinoma, yra kiek aiškesnė ir labiau apibrėžta,

bet jos negalėtumėme vadinti tobula. Vėlyvos stadijos vaisius ar naujagimis, galime teigti yra vienodi. Jie yra identiškai savo prigimtimi ir galutinis sprendimas taip pat būtų arbitralinis (lot. *arbitarius* < *arbitralis* – savarankiškas, beatodairiškas) – beatodairiškai primetantis savo valią.

Sunaikinti nekalto žmogaus gyvastį nėštumo pradžioje yra nepateisinamas blogis. Šios normos privalumas – aiškumas ir išlaikyta pagarba gyvybei, kurią galėtumėme pagrįsti moralinėmis nuostatomis. Nebūtų klaidinga teigti, jog yra akivaizdu, kad visuomenė, priėmusi būtent šią ketvirtąją normą, ilgalaikės perspektyvos suvokime jaus teigiamas pasekmes. Apibendrinus darome išvadą, jog renkantis sprendimą utilitarizmo taisyklėse, šią normą prieš abortus derėtų pasirinkti pirmuoju variantu.

Pasigailinkime plačiau, kaip su abortais susijusios problemos yra argumentuojamos skirtinguose moraliniuose samprotavimo tipuose.

Reliatyvaus mąstymo atstovas teigia, jog bendruomenė sutaria kas yra moralė ir kokie jos priimti principai bendri visiems. Daugelis apklausų atkleidė faktą, jog žmonės linkę nepritari abortui, išskyrus kelis galimus jo variantus.

Subjektyvaus mąstymo atstovai teigia, jog mums turi sukelti teigiamus jausmus ir vidinį asmeninį pritarimą moraliai veiksmi, kuriuos mes nusprendžiame atlikti. Jeigu mumyse yra dvejonė sprendžiant moralinę problemą, tai mes privalome remtis savo vidiniais jausmais. Joks objektyvus sprendimas čia nėra galimas, tik mūsų pačių jausminė nuostata.

Emocionalaus mąstymo atstovas teigia: jos iš esmės sutinka su prieš tai aprašytu mąstytojo teigimu: „Būtina atkreipti dėmesį į emocijas ir tik tada priimti sprendimą“.

Idealistinio mąstymo atstovas teigia „Moralinis teiginys yra išraiška to, ką pasirinktume, jei būtume visiškai racionalūs. Racionalumas reiškia būti gerai išprususiam svarstomoje srityje, nešališkam ir nuosekliam“.

Suprahatūralistinio mąstymo atstovas teigia: „Tik Dievo valia gali būti apibrėžiamas teismo ir blogio terminas“. Šiuo atveju derėtų atsakymo ieškoti Biblijoje ir bažnyčioje, tada rastume atsakymą. Krikščionybė visada pabrėžia meilę artimui, pagalbos ir globos svarbą silpniesiems, tačiau atvirai šis klausimas biblijoje nėra aptariamas. Dievo įsakymas sako „nežudyk“, o Senajame Testamente aprašoma, jog mus sukuria motinos iščiose Dievas, taip išreiškdamas meilę. Tradiciniai apaštalų mokymai pasisako griežtai abortų atžvilgiu ir juos draudžia. Didelė dalis religinių grupių laikosi identiškos nuomonės su katalikų bendruomene.

Intuicinio mąstymo atstovas teigia: „Gali egzistuoti ir objektyvus aborto proceso pripažinimas. Šiam tikslui pasiekti naudokime asmeninį moralinį nusistatymą.“ Bet visų moralinės intuicijos yra skirtingos. Galima bandyti paveikti bendrąsias intuicijas, tokias kaip nuoseklumas, norint išspręsti susidariusią problemą.

Preskriptyvistinio mąstymo atstovas teigia: „Moraliniai sprendiniai yra preskripcijos (imperatyvai), o ne teiginiai (teisingi arba klaidingi).“ Abortas yra moralinių diskusijų objektas ir mes galime vadovautis logine struktūra, pabrėžiant nuoseklumo kriterijų.

3.5. Aborto samprata deontologinės etinės teorijos požiūriu

Šiame poskyryje norima aptarti deontologines normas, kurios medicinoje yra žinomos jau nuo gilios senovės ir kurių, žinoma, negalima neįvertinti. Normos tiksliai ir ilgai funkcionavo nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyje. Dažnai jos buvo naudojamos teisei pakeisti. Netgi šiuo metu jos funkcionuoja šalyse, kuriose nėra tinkamų įstatymų leidybos normų. Čia deontologiniai principai vis dar atlieka pagrindinį vaidmenį. Tačiau tarptautiniuose dokumentuose šie principai pasitarnauja normų kūrimo procesui ir atsispindi turinyje. Svarbu pabrėžti, jog kai kurių valstybių nacionaliniuose aktuose vis dar yra išlikusios grandys vedančios į deontologijos ištakas, kurių principais privalo vadovautis gydytojas.

Pradžioje, kaip atskaitos tašką, paimkime deontologų palaikomą principingą teiginį, jog nekaltos žmogaus gyvybės atėmimas yra didelis blogis. „Didelio blogio“ sąvoka mums leidžia numanyti, jog gyvybės sunaikinimas negali būti pateisinamas jokių pagrindų. Ir tam negali daryti įtakos finansinės problemos, neįgyvendinti mokslo, karjeros ar meilės planai bei kitos situacijos.

Remdamiesi šiuo teiginiu suformuluojame pirminius argumentus prieš abortus:

- atimti gyvybę yra nepateisinama;
- vaisius suprantamas, kaip asmens gyvybė;
- sunaikinti vaisių yra blogis.

Remiantis šiuo argumentu, jeigu vaisius yra laikomas žmogumi, tuomet abortas yra įvardijamas kaip blogis. Tačiau teigiant priešingai - abortas yra leistinas. Norint pilnavertiškai patikrinti argumentą reikalingas prielaidų teisingumo analizavimas, nes logikos dėsnis šiame kontekste yra pažeistas. Šiuo atveju abortų priešininkai tvirtintų, jog net ir būsimos gyvybės potencialas jau savaime yra draudžiantis abortus. Tuo tarpu abortų šalininkai teigtų, kad vaisius yra laikytinas žmogumi tik ne tokia tikslia, o daug platesne prasme.

Taigi čia susiduriame su sąvokos „žmogus“ daugiaprasmiškumu, kai „žmogus“ reiškia mažiausiai tris dalykus:

- gimusį ar negimusį homo-sapiens rūšies atstovą;
- gimusį homo-sapiens rūšies atstovą;
- gyvūną, kuris mąsto.

Šie apibrėžimai vartojami labai skirtingose situacijose, tarkime pirmasis yra vartojamas laboratorijoje, kai norima atskirti embrioną priklausantį žmogui ir gyvūnui. Antroji apibrėžtis dažniausiai naudojama per gyventojų visuotinį surašymą. Trečiasis teiginys naudojamas tradiciniame kontekste norit

atskirti žmones ir gyvūnus, argumentuojant žmonių protines galias. Vaisius yra žmogus tik pirmojo argumento formuluotėje. Gyvenimo pradžia traktuojama taip pat skirtingai:

- nėštumas;
- pasidalijimas susiformuojant zigotai;
- gaunami smegenų impulsai fiksuojami elektromagnetiniais signalais;
- vaisiaus sugebėjimas išgyventi savarankiškai;
- gimimas;
- mąstymo etapas.

Kyla diskutuotinas klausimas, ką turėtumėme pasirinkti? Kuris argumentas apibrėžiantis žmogų yra teisingas? Kada jau galime sakyti, jog sunaikinti gyvybę yra blogai? Galimi įvairūs variantai siekiant suderinti pirmąjį žmogaus versijos argumentą su likusiomis gyvybės formomis. Pirmasis žmogaus gyvybės apibūdinimas iškelia natūralią išvadą, jog gyvybės sunaikinimas yra netoleruojamas. Peržvelgus likusius variantus galime padaryti išvadą, jog galėtų būti leidžiamas ankstyvasis abortas, tačiau uždraudžiamas vėlyvasis. Gali būti leidžiamas ir bet kurios rūšies abortas, bet draudžiama vaikžudystė. Taigi, ką mes turėtume pasirinkti? Šiuo atveju mokslo atstovai negali tiksliai atsakyti į suformuotą problemą. Jie pateikia tik faktinę informaciją. Kaip pavyzdį galime panagrinti šį: jeigu yra užfiksuojami elektromagnetiniai smegenų impulsai konkrečiu gyvybės atveju ar tuo remiantis, pagal vieną iš principų gyvybė laikoma žmogumi jau šiuo atveju? Kad ir kaip gaila, tačiau medicinos mokslas mums negali pateikti vienareikšmiško atsakymo, kuris argumentas turėtų būti pasirenkamas ir pripažįstamas kaip tinkamiausias.

Didžioji žmonių bendruomenės dalis pasitelkdami emocijas ir intenciją renkasi labiausiai jų vidinę intenciją ir asmeninius interesus atitinkantį principą. Dažniausiai šis kelias atveda į aklavietę. Žmonės vadovaujasi skirtingais interesais, taip pat skiriasi ir jų vidinės intencijos vingiai. Katalikybę išpažįstančių asmenų vidinės intencijos visuomet yra vedančios į pirmąjį principą. Antikos romėnai elgėsi kiek kitaip ir leido sau pripažinti tiek antrąją žmogaus gyvybės versiją, tiek ir vaikžudystę. Nesuklysiu sakydama, jog plačioji visuomenės dalis žmonių šiandieniniame pasaulyje tikrai pritaria abortams, tačiau griežtai atmeta vaikžudystę. Taigi, jeigu norime šį klausimą išspręsti racionaliai, turėtumėme rasti svaresnį jo pagrindimą.

Nesuklysimė teigdami, jog seniau nebuvo abejonių dėl valstybės teisės, ginančios žmogaus gyvybę, kuri dar tik yra motinos iščiose. Neskirstant jos pagal kultūrinius, geografinius ir religinius skirtumus. Šeimos ašimi, aplink kurią sukasi visas tvirtas šeimos pagrindas, visuomet buvo kūdikis. Kuo gausesnė šeima, tuo didesnė pagarba būdavo išreiškiama motinai, o apie abortus ar naujagimių nužudymus nebuvo žinoma beveik nieko. Dabar būtų tikslinga prisiminti Hamurabio kodeksą skaičiuojamą nuo 1750-ųjų m.pr.kr, kurio įsakymuose buvo draudimas daryti abortą, o už jo atlikimą buvo skiriamos nuobaudos. Nepamirškime ir reikšmingiausios deontologinės normos – Hipokrato priesaikos. Šioje priesaikoje gyvybė yra saugoma vientisai – nuo pradžios iki pabaigos, o abortai yra draudžiami. Priesaikoje teigiama, jog

gydytojas prašančiajam jokių atvejų neduos mirtį sukeliančių vaistų ir nepritaro jo sumanymams. Taip pat nepadės įrankiais, galinčiais pakenkti vaisiui ir jo egzistavimą sunaikinti⁵².

Normos apibūdinančios deontologijos principus, kuriuos mes žinome tokius, kokie jie yra dabar, pradėjo vystyti apie 18-ą a. Deontologiniai kodeksai šiuolaikinėje visuomenėje tapo svariu pagrindu valstybėse formuoti atskiroms medicinos šakoms ir jas apibrėžiančioms normoms. Mokslų daktaras T. Percivalis 1803-iais metais išleido medicinos etikos kodeksą, kurio centrine ašimi tampa argumentas, jog bet kokios jau prasidėjusios gyvybės egzistavimo nutraukimas yra nusikalstama veikla.

Daugelis nevyriausybių organizacijų padarė nemenką įtaką deontologinių normų formulavimui, kurie vėliau tapo reikšmingi pasauliniame lygmenyje. Juose svarbų pagrindą sudarė gyvybės pradžios saugojimas. Prie to prisidėjo Tarptautinė medikų asociacija (įkurta 1947-iais metais ir vienijanti medikų asociacijas) ir Medicinos mokslų organizacijų tarptautinė taryba. XIX-e amžiuje asociacija keletą kartų ragino įstatymo leidėjus priimti⁸ įstatymus, ginančius kūdikį iščiose nuo pradėjimo momento. Svarbu paminėti ir Pasaulinę medikų asamblėją, kuri susirenka kiekvienais metais ir yra laikoma prestižine, nors ir nepasižymi normatyvine galia, o jos rekomendacijos nėra privalomos. Šios asamblėjos nariai priėmė septynis reikšmingus dokumentus, skirtus medicinos etikai, kuruose galime išskirti ir medicinos kodeksą.

Hipokrato priesaikos dublikatu yra laikomas Ženevos gydytojo įžado 1948-iais metais parengtas dokumentas. Šio svaraus dokumento tikslas yra puoselėti humanistines gydymo nuostatas stengiantis išlaikyti žmogų gyvybingą nuo egzistavimo pradžios: „Pasižadavau saugoti pagarbą žmogaus gyvybei nuo pradėjimo momento ir jokiais būdais nesidalinsiu žiniomis ir priemonėmis, kurios kertasi su žmogaus egzistavimo principais“⁵³.

Tarp reikšmingų dokumentų ir nutarimų svarbu paminėti ir 1949-iais metais priimtą Tarptautinį Medicinos Etikos Kodeksą. Jame akcentuojama svarba saugant žmogaus gyvybę, kuri prasideda pirmąją sekundę ir tęsiasi iki faktinės mirties.

Tarptautinė medikų asociacija 1970-iais metais priėmė ir Oslo deklaratiją. Dokumente aptariamos aplinkybės, kai moters ir negimusio kūdikio interesai išsiskiria taip sukurdami dilemą ir iškeliant klausimą ar gali nėštumas būti nutraukiamas sąmoningai? Dilemos sprendimo kelias, darant išvadą iš pateikiamos deklaratijos yra susaistytas asmenų laisvais įsitikinimais ir moraline sąžine. Besilaukiančios moterys, gydytojai ir visuomenė stovi sąžinės ir įsitikinimų kryžkelėje. Gydytojas yra įpareigojamas stoti negimusio kūdikio pusėn: „Pagrindinė ir pirma mediko atsakomybė yra pagarbos

8

⁵²Iš Hipokrato priesaikos. Šuopys A, Strakus J. Lingva Medica. Vilnius, 1975.

⁵³Medicinos etikos kodeksai. Kaunas: Kauno medicinos universitetas., 2002.

¹¹Katalikų bažnyčios katekizmas. Vilnius: Tarpdiecezinė Katechetikos komisijos leidykla, 1997.

išlaikymas gyvybei. Ženevos gydytojų deklaracija teigia, jog gydytojas pirmiausiai gerbę gyvastį nuo pirmosios jo gyvenimo sekundės⁵³. Ženevos gydytojų deklaracijoje abortas yra pripažįstamas, jei jis skirtas padėti, t.y. gydomaisiais tikslais - tuo atveju kai kyla pagrįsta grėsmė besilaukiančiosios sveikatai ir gyvebei arba nustatoma, jog vaisius turi sunkių sutrikimų. Deklaracijoje išskiriamos elgesio rekomendacijos gydytojams, kuriems tenka spręsti gyvybės sunaikinimo dilemas.

Apibendrinant galime teigti, jog deontologinių normų saugančių žmogaus gyvybę nuo pradėjimo yra apšiai ir tai yra teigiama geroji praktika visuomenei.

3.6. Aborto samprata krikščioniškosios etikos požiūriu

Šios religijos atstovai, išsivadavę iš gausybės prietarų ir užbaigę inkvizicijos laikotarpį (XIX a.) visą dėmesį sutelkia žmogui kaip atskiram individui. Žinoma, Dievo įsakymas „nežudyk“ neatsirado tik pastaruoju laikotarpiu, tačiau tuomet jis buvo persunktas gausybės prietarų, apeigų bei neapykantos eretikams.

Katalikų bažnyčios atstovai dabar pripažįstami kaip didžiausi moralistai, ir visi mes žinome, kad jų požiūris abortų teisėtumo klausimu yra labai griežtas.

Kaip vienas iš pavyzdžių, randamų katalikų katekizme yra teiginys, jog asmens gyvastis nuo pat pradėjimo momento yra tampriai sujungta su Dievu, visa ko sutvėrėju, ir tai padaro gyvybę šventa. Gyvybės išsaugojimas yra pagrindinis tikslas ir jokiais aplinkybėms nesukurama teisė sunaikinti nekaltą žmogų, kuris nuo pradėjimo iki mirties yra Dievo^{11,9}.

Abortų klausimu bažnyčios nuomonė yra griežta ir negali būti jokių priešasčių, pateisinančių nėštumo nutraukimą: „Tikinčiųjų atstovai visais laikais, dar pačiais ankstyviausiais teigė, kad visi specialiai atliekami nėštumo nutraukimai turi būti pasmerkti, nes jie neatitinką dorinio principo“¹¹, o „Žmogaus gyvybė turi būti absoliučiai gerbiama ir saugoma nuo pradėjimo momento“¹¹. Sunkiu nusikaltimu vadinamas elgesys prisidedantis prie gyvybės sunaikinimo, už kurį bažnyčia baudžia kanonine ekskomunikos bausme. Abortas apibrėžiamas kaip dvigubas nužudymas, nes jį atlieka du asmenys – moteris ir gydytojas. Iškyla natūralus klausimas koks yra tėvo vaidmuo šioje situacijoje ir kokia atsakomybės našta tenka jam? Prie šio diskutuotino klausimo grįšime.

9

¹¹Katalikų bažnyčios katekizmas. Vilnius: Tarpdiecezinė Katechetikos komisijos leidykla, 1997.

¹⁴Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium vitae „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą“ (1995 03 25).

¹⁷Arkivyskupas Tamkevičius S. Laiškas Gyvybės dienos proga http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LV-1_gyvybes-dienos2001.html; (žiūrėta 2021-09- 11).

Nutarimas, kuriame išreikšta katalikų bažnyčios nuomonė šia tema, yra Popiežiaus Jono Pauliaus II-ojo aplinkraštis¹⁴. Atskleisdamas žmogaus gyvybės didybę ir neįkainojamą vertę popiežius pasmerkia visus veiksmus, kurie yra nukreipti prieš gyvybę. Kritikuodamas medicinos mokslą jis pažymi, kad „Pasaulyje sudaromos puikios sąlygos plisti nestabdomoms aborto procedūroms. Šios moraliai nepriimtinos procedūros atlikimui ir įvairių nėštumą nutraukiančių preparatų, kurie vaisių sunaikina be medicininio įsikišimo, sukūrimui skiriami nesuvokiamai dideli valstybių pinigai. Tuo metu mokslas rūpinasi tik kuo geresniu ir greitesniu efektu norimam tikslui pasiekti, neprisiimdamas socialinės ir moralinės atsakomybės, bei nesiekdamas sukurti kontrolės sistemos abortų atlikimui“¹⁴.

Griežta Popiežiaus Jono Pauliaus II kritika apima ir kontracepciją: „...kontracepcija naudojama kaip priemonė išvengti pagundos neleistinam aborto veiksmui“. Nekyla abejonių, jog moraliniu žvilgsniu žvelgiant apsaugos priemonių naudojimas iš savęs yra blogybė. Kontraceptinių priemonių naudojimas nesuderinamas su lytiniu aktu, nes tokiu būdu neišpildoma susituokusiųjų meilės išraiška. Taip pat – abortas gyvybės egzistavimą paverčia niekine. Taigi, kontracepcija griauna santuokos vertybę, o abortas kertasi su teisingumu, morale ir verčia nesilaikyti Kūrėjo įsakymo „nežudyk“¹⁴.

Lietuvos vyskupai savo laiške Pasaulinės gyvybės dienos proga yra pateikę tokį teiginį, kuris gali tapti gyvybės pagarbos pavyzdžiu net ir netikintiems: „Kūrėjas žmogaus asmens norėjo dėl jo paties ir tuo gyvybė yra vertinga, išskirtinė ir vienintelė. Žmogaus būtis yra nepriklausoma nuo amžiaus ir nei fizinė nei psichinė būklė negali to pakeisti. Mes visada būname žmogumi“. Šis argumentas pateisina žmogaus pirmutinę teisę į gyvenimą savo visomis asmens teisėmis nuo prasidejimo momento ir iki jo mirties. „Būti žmogumi, tai būti oriam, vientisam ir teisėtam visomis prasmėmis. Tokiu principu asmuo tampa ne daiktu, o individu“¹⁷.

Pateikiau tik keletą pavyzdžių iš katalikiškojo požiūrio šia tema. Pasisakymų gyvybės neatimamumo ir vertingumo tema yra apščiai tarp Lietuvos ir pasaulio katalikų bažnyčios atstovų.

3.6.1 Gyvybės vertingumas kitų religijų kontekste

Negalima išskirti vien tik katalikų pozicijos gyvybės, kaip didžiausios vertybės, tema. Apie gyvybės vertę kalba ir kitų religijų atstovai.

Pavyzdžiui, budizmo atstovai, nors ir netiesiogiai, kalba apie gyvybės vertę, teigdami jog „pirmiausia stengiamės žiūrėti į visas būtybes kaip lygias. Po to mąstome apie tai, jog visų būtybių gyvenimai yra tokie pat vertingi kaip mūsų, tokiu būdu ugdome rūpestį kitais“¹⁸.

Islamo religijos atstovų pozicija abortų klausimu yra griežta, tačiau kiek kitokia nei katalikų: „islamiškosios žemės teisinės sistemos atstovai laikosi identiškos nuomonės – pilnai išsivystęs embrionas įgauna sielą, o tai automatiškai panaikina aborto galimybę“. Aborto atlikimo veiksmas yra nedovanotinas, nes musulmonas neturi teisės nužudyti jau gyvą žmogų“¹⁹. Pažymėtina, kad čia yra abejotinai pateiktas

gyvybės pradžios momentas, bei skirtingo dydžio baudos tuomet teigiama, „Jei negimęs žmogus buvo nužudytas dar būdamas gyvas ir nuo šio veiksmo mirė, tai bauda didesnė sumokėtina, nei žmogus nužudomas abortu, kai iščiose jis jau miręs“¹⁹. Kita vertus, abortas galimas tuomet, jei gresia pavojus motinos gyvybei.

Kiek kitoks musulmonų požiūris ir į kontracepciją, kuri kai kuriais atvejais leidžiama, kaip pvz., jei nėštumas pakenks motinos gyvybei, sveikatai, žindomam kūdikiui.

Taigi, kaip matėme iš aukščiau pateiktų pavyzdžių, vienokiu ar kitokiu būdu puoselėjama negimusio žmogaus gyvybės vertybė ir kitose tautose. Tačiau vis dėlto, reikia pripažinti, kad katalikai užima bene aiškiausią, bet tuo pačiu ir griežčiausią poziciją šia tema.

Religinį požiūrį į abortus puikiai apibendrina Popiežiaus Jono Pauliaus II-o žodžiai: „Pažvelgę į šiandienos pasaulį, suprasime, jog yra dėl ko nerimauti. Planai ir veiksmai kėsinantys nutraukti žmogaus gyvybę plačiai išsikerojo bendruomenėse. Neramina ir teisės aktais paremti bendruomenių ir tuo suinteresuotų mokslo žmonių planai atimti gyvybę.“²¹

10

3.7. Gyvybės pradžios etinės ir teisinės teorijos

Katalikų tikėjimas kuria tikinčios visuomenės požiūrį į gyvybę, o šio suvokimo pradžios atskaitos taškas yra konkretus ir aiškiai apibrėžtas. Tačiau egzistuoja ne viena teorija, kurios interpretacijomis galime skirtingai argumentuoti tiek gyvybės pradžios momentą, tiek ir embrionų teisinį statusą.

Autorė E. Gruodytė išskiria dvi, jos manymu ašinės gyvybės pradžios teorijas:

10

¹⁷ Arkivyskupas Tamkevičius S. Laiškas Gyvybės dienos proga http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LV-1_gyvybes-dienos2001.html; (žiūrėta 2021-09- 11).

¹⁸ Jo šventenybė XIV Dalai Lama. Keturios tauriosios tiesos. Kaunas: R. Anankos leidykla, 2004.

¹⁹ Jusuf Al-Karadawi Dr. Kas leistina ir kas draudžiama Islame. Kaunas: Arx Baltika, 2005.

²¹ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium vitae „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą (1995 03 25).

⁵⁴ Gruodytė E. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos kontekste // Jurisprudencija. 2012, Nr. 19(2)

⁵⁵ Head T. Pro-Life vs. Pro-Choice. <http://civilliberty.about.com/od/abortion/tp/Pro-Life-vs-Pro-Choice.htm> (žiūrėta 2021.06.08)

⁵⁶ Beyond Pro-Life and Pro-Choice. <https://.saintmarys.edu/files/Laura20PP.ppt> ; (žiūrėta 2021.08.08)

⁵⁷ Fletcher Armstrong C. Pro Life Vs Pro Choice: An Introduction to the Debate. [http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%](http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%20) (žiūrėta 2021.08.08)

1. teorija „už gyvybę“ – pripažįstanti asmenį žmogumi nuo gyvybės pradėjimo;
2. teorija „už pasirinkimą“ – žmogus ginamas ir įgyja atitinkamą statusą tik nuo jo gimimo momento⁵⁴.

Pagal teoriją „už gyvybę“, abortas negali būti įteisintas⁵⁵. Čia vyrauja politinis ir etinis požiūris, jog abortas pažeidžia pradėto, bet negimusio vaiko teisę į gyvenimą⁵⁶. Teorija „už gyvybę“ palaiko identišką poziciją kaip ir krikščioniškasis požiūris. Žmogus gyvas ir egzistuoja jau susidarius zigotai. Užtenka trijų savaičių nuo gyvybės formavimo pradžios, kad pradėtų plakti širdis. Atliekant aborto operaciją gyvybė dažniausiai jau turi galūnes bei kai kuriuos organus⁵⁷. Gimęs ar vyresnio amžiaus vaikas yra nepalyginamai pranašesnis už dar negimusį kūdikį ir yra visiškai nepriklausomas nuo kito asmens, tačiau tai negali būti pretekstas vaisiaus nelaikyti asmeniu. Besilaukianti moteris tarsi sudaryta iš dviejų kūnų, kurio vieno iš jų – negimusio vaiko – niekas neturi teisės sunaikinti⁵⁷. Remiantis teorija „už gyvybę“ teigiama, jog valstybė prisiima atsakomybę ginti ir saugoti pamatines žmogaus teises ir niekam nėra leidžiama atimti kitam gyvybę, net jeigu jo gyvenimo kokybė gali būti žemesnio lygio⁵⁷.

Kita teorija „už pasirinkimą“ laikosi priešingos pozicijos – jeigu gyvybės pradžios etapas ir vaisiaus gyvavimas nėra pripažįstamas iki tam tikro laikotarpio, tokiu atveju valstybė negali kištis į moters pasirinkimus nusprendžiant nėštumo nutraukimo klausimą⁵⁵. Tik moteris turi teisę į savo kūno ir vaisingumo kontrolę⁵⁶. Šios teorijos šalininkai abortą priima kaip kontracepcijos priemonę, o ne gyvybės sunaikinimą. Svarbu paminėti, jog teorijos „už pasirinkimą“ palaikytojai negimusį vaiką laiko tik audiniu, bet tikrai ne kūdikiu ir teigia, jog vaisius nejaučia skausmo, o nusakyti kada jis tampa asmenybe – sudėtinga⁵⁸. Tačiau jau dabar galima paneigti šį įsitikinimą, nes mokslas, remdamasis genetiniais tyrimais įrodė gyvybės pradžios tašką ir tai vienareikšmiškai yra zigotos susidarymo momentas ir tuo metu įvykstančių genetinių kodų kūrimasis. Teorijos „už pasirinkimą“ sekėjai pripažįsta moters teises į savo kūną ir laisvą valią apsispręsti ką su juo daryti. Moters autonomija yra svaresnė už neužgimusio asmens teisę gyventi ir valstybė šiuo moraliai reikšmingu klausimu neturi galimybės kištis⁵⁸. Būtent moters autonomijos klausimas ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 8 str., reglamentuojantis asmeninio ir šeimos gyvenimo gerbimą⁵⁹. Šis klausimas yra tapęs aršių diskusijų objektu, sukuriantis naujus argumentus nagrinėjant moters ir pradėto, bet dar negimusio vaiko tarpusavio santykį. Teorija „už pasirinkimą“ pateisina aborto atlikimo operaciją dėl kelių esminių aspektų:

- esant būtinybei, kai norima apsaugoti gimiantį žmogų nuo būsimų kančių gyvenime, jei jam besivystant yra pastebimi apsigimimai;
- nėštumo nutraukimas atneša daugiau naudos, nei nepageidaujamo vaiko auginimas;
- aborto draudimo įstatymai gali sukelti priešingą situaciją norimui rezultatui išsaugoti kuo daugiau gyvybių – moterys rinksis neteisėtus abortus, o tai iššaukia riziką mirti nuo susidariusių procedūros komplikacijų;

- sparčiai didėjanti žmonių populiacija sukuria sąlygas nepritekliui ir gyvybiškai svarbių resursų, tokių kaip maistas ar vanduo, trūkumui, tad abortas gali būti vienas iš būdų suvaldyti populiacijos augimą.

Manoma, jog šios teorijos dėka pasaulinėje teismų praktikoje atsiranda įvairios bylos, kurių pagrindą sudaro negimusios gyvybės nuvertinimas ir jos apsaugos panaikinimas. Taip pat priklausomai nuo vienos ar kitos teorijos toleravimo ir pasirinkimo priklauso jau egzistuojančio iščiose, bet negimusio asmens statusas kiekvienos valstybės teisinėje bazėje.

Randamos ir pripažįstamos ir kitos egzistencijos prasidėjimo teorijos: gyvybė pripažįstama nuo pradėjimo momento, vaisius laikomas gyvybe pasiekus nustatytą išsivystymo etapą, gyvybė atsiranda gimimo metu⁶⁰. Šios teorijos nėra tobulos, turi trūkumų ir privalumų, tačiau netrukdo viena kitai.

Gyvybės pradžios arba kitaip gimimo momento teoriją galima priskirti liberaliajai teorijai, besilaikančiai nuomonės, jog negimęs vaisius yra moters kūno dalis ir ji pati gali nuspręsti, kaip su juo elgtis⁶¹. Vaisius dar nėra žmogus kol negimė ir negali naudotis tokiomis pačiomis teisėmis kaip jau gimusieji. Gimimo momento teorijos šalininkai teigia, jog gyvybės pradžia yra tuomet, kai prasideda fiziologinis gimdymo procesas, nors naujagimis vis dar nėra išėjęs iš iščių, tačiau jis jau laikomas žmogumi⁶⁰.

Priešinga teorija žmogaus laikymui gyvybe tik gimus yra vaisiaus pradėjimo momento teorija ir ji yra konservatyvioji. Teigiama, jog žmogus nuo pradėjimo momento vystosi palaipsniui ir tai nėra vienadienis procesas, kas suponuoja negalėjimą nustatyti to momento, nuo kurio vaisius gali būti laikomas žmogumi⁶¹. Dėl šios priežasties reikia pripažinti gyvybę nuo pradžios, nes gyvybės vystymosi procesas negali būti išskaidomas dalimis⁶¹. Kaip teigia D. Serapinas, o jam taip pat pritaria ir D. Bartkevičienė, kiekvienas kiaušialąstės ir spermatozoido susijungimas sukuria unikalią genų kombinaciją, kuri išsiskiria savuoju identitetu⁶². Šiam požiūriui pritaria ir E. Švedas: „Viskas yra nulemta biologijos, kai motinos ir tėvo lytinės ląstelės susijungia. Vaisius negali būti laikomas mamos dalimi ar jo tėvo, nes jis yra biologiškai nevienodi“⁶³. Taip pat galime pristatyti ir katalikų bendruomenės nuomonę iš Skandinavijos valstybių, kuri teigia: „...nors negimęs kūdikis maisto, deguonies, sekrecijos ir apsaugos atžvilgiais priklauso nuo motinos, jis yra atskiras individas, turintis atskirą genetinį identitetą, atskirą kraujotaką ir atskirą imuninę sistemą“⁶⁴. Atsižvelgiant į tai, jog pradėtas, bet negimęs vaikas yra visiškai atskiro ir unikalaus organizmo pradžia – naujo žmogaus chromosomose yra susiformavusi vidinė ¹¹gyvenimo programa⁶⁴. Taigi, konservatyvaus požiūrio teorija neigia liberalią poziciją ir lygiavertiškai tapatiną gimusį žmogų su tik užsimezgusia gyvybe.

11

⁵⁸Fletcher Armstrong C. Pro Life Vs Pro Choice: An Introduction to the Debate.

http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%20Introduction%20to%20the%20Debate (žiūrėta 2021.08.08)

⁵⁹Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Valstybės žinios. 1995, Nr. 40

Išskiriama ir pasirodymo iš motinos iščių teorija, kuomet gyvybės pradžios momentu laikomas kūdikio visiškas atsiskyrimas nuo moters kūno⁶⁰. Dar viena teorija – gyvybės atsiradimas nuo vaisiaus vystymosi momento – kurios šalininkas S. Bojarovas, teigia, jog gyvybingumo savybę vaisius įgyja jau po 28 nėštumo savaičių, tačiau visiškai subręsta tik paties nėštumo pabaigoje⁶⁰, dėl to kalbėti apie pradėtą, bet negimusio vaiko teisę į gyvybę iki atitinkamo nėštumo laikotarpio nėra įmanoma. Svarbu paminėti, jog Lietuvos teisės aktuose nėštumas ir tolimesnis vaiko gyvavimas yra neatsiejamas nuo tėvų pasirinkimo ir sprendimo tik iki 12-os nėštumo savaitės. Peržengus šį laiko etapą viskas pasikeičia.

Žinoma ir kvėpavimo pradžios teorija (gyvybė pripažįstama nuo pirmo įkvėpimo momento), pirmojo judesio teorija (gyvybė pripažįstama užfiksavus pirmąjį judesį iščiose, dažniausiai 14-ą nėštumo savaitę), apvaisinimo teorija (katalikybės ir genetikų vienodai pripažįstama nuo zigotos susiformavimo), bambagyslės nukirpimo teorija (nukirpus virkštelę kūdikis atskiriamas nuo mamos ir tampa atskiras individas) ir t.t.⁶⁰.

Kaip ir anksčiau, taip ir šiomis dienomis, gydytojas, prieš pradėdamas dirbti duoda Hipokrato priesaiką. Ši priesaika tapo neatskiriama nuo gydytojo profesinės veiklos pradžios. Veikiančioje atnaujintoje Hipokrato priesaikoje įrašyti žodžiai: „Saugosiu žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą nuo pat pradėjimo iki natūralios mirties“⁶¹. Galime daryti išvadą, jog Hipokrato priesaikoje yra įsitvirtinusi viena iš gyvybės pradžios teorijų, jog gyvybė atsiranda nuo jos pradėjimo, t.y. „už gyvybę“ teorija. Hipokrato priesaika tarsi turėtų užkirsti kelią diskusijoms, tačiau tik skatina moralinių klausimų atsiradimą apie nėštumo nutraukimo operaciją ir gydytojo duotą įžadą. Klaidinga manyti, jog priesaika yra tik moralinis įsipareigojimas. Ši priesaika turi ir teisinį pagrindą, o jos sulaužymas yra viena iš priežasčių nutraukti gydytojo profesinę praktiką, kurios esmė – saugoti ir ginti žmogaus gyvybę. Apibendrinus darome išvadą, jog Hipokrato priesaika šių laikų visuomenėje palaiapsniui netenka savo moralinio pagrindo. Popiežiaus Jono Pauliaus II-o teigimu: „...net tam tikrose medicinos srityse, dėl savo pašaukimo skirtose ginti žmogaus gyvybę ir ja rūpintis, vis dažniau regimas noras imtis prieš žmogų nukreiptų veiksmų. Šitaip pati medikų profesija iškreipia savo esmę, ima sau prieštarauti ir žeminti savo atstovų orumą“⁶². Esti valstybių, kurios Hipokrato priesaiką pakeitė jau prieš tai darbe minėta Ženevos gydytojo įžadų priesaika, taip norint išvengti prieštarų diskusijų. Ženevos gydytojo įžadų požiūris į pradėtą, bet negimusį vaiką nėra absoliutus:

⁶⁰Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos aspektai nužudymo kontekste, *Jurisprudencija*. 2011, Nr. 18(3).

⁶¹Čekanauskaitė A. Nėštumo nutraukimas. <http://bioetika.sam.lt/index.php?515062782> (žiūrėta 2021.08.08)

⁶²Serapinas D., Bartkevičienė D. Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba, *Sveikatos mokslai*. 2006. Nr. 1-2.

⁶³Švedas E. Pirmoji nuotrauka gyvenimo albume, *Nėštumo nutraukimo etika*. Projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga. 2005, Kaunas.

⁶⁴Atnaujinta Hipokrato priesaika. <http://provita.vdu.lt/pv/hip1.htm> (žiūrėta 2021.08.08)

„Stengsiuosi globoti žmogaus gyvybę nuo jos užuomazgos“⁶⁶. Diskusijos kyla dėl žodžio „stengsiuosi“. Manoma, kad tai gali sudaryti sąlygas prielaidoms pateisinti gydytojų atliekamoms aborto operacijoms, atskiriant pradėtą gyvybę nuo dar negimusio vaiko. Lietuvoje naudojamas Ženevos gydytojo įžadas, juo prisiekia Vilniaus universiteto medicinos studentai. Tačiau Lietuvoje yra duodama ir Hipokrato priesaika, ja naudojasi Lietuvos sveikatos mokslų universiteto medicinos studentai ir šis dviejų skirtingų priesaikų naudojimas atskleidžia nevienareikšmišką valstybės nusistatymą į negimusio asmens gyvybės išsaugojimo apsaugą. Galime teigti, jog dalis gydytojų davusių Hipokrato priesaiką, mūsų šalyje laikosi teorijos „už gyvybę“. Paradoksalu tai, kad nors duodama Hipokrato priesaika, kuri saugo gyvybę nuo jos pradėjimo, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ (toliau – įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“) įtvirtina galimybę nėštumo nutraukimo operacijai iki 12 nėštumo savaitės⁶⁷. Galbūt todėl, pasak J. Juškevičiaus: „Didžioji medikų dalis, sekdamą Hipokrato tradicija, atsiriboja nuo aborto, nes naujausi mokslo duomenys neleidžia suabejoti pradėtos gyvybės žmogišku tapatumu“⁶⁸.

Embrionas taip pat tampriai siejasi su gyvybės pradžios pozicija. Kyla klausimas nuo kada embrionui yra suteikti žmogaus statusą ir ar tai išvis reikia daryti. Egzistuoja keletas embriono statuso teorijos:

- Empirinio funkcionalizmo teorija, kurios pagrindą sudaro – asmens egzistavimo pirminėse embrioninio vystymosi stadijose atmetimas. Šioje teorijoje embrionas laikomas ne asmeniu, bet žmogiškąja būtybe⁶⁹. T. Engelhardtas yra šios teorijos atstovas, teigiantis, jog: „Tokios būtybės, kurios turi tik galimybę išsivystyti į asmenis, dar nėra asmenys“⁶⁹. Teigiama, jog gemalas skirtingai nei asmuo neturi jam būdingų bruožų, tokių kaip gebėjimas protauti ir mąstyti, todėl ir asmens kaip statuso suteikimas jam nėra įmanomas. Tačiau šią teoriją galima užginčyti argumentuojant, jog asmuo, dėl įvairių klinikinių būklių, tokių kaip, psichikos sutrikimų ligos ar komos būsenos, taip pat praranda asmeniui būdingas charakteristikas, tačiau tai nepanaikina jų, kaip asmenybių pripažinimo.
- Sekanti atšaka – utilitarizmo filosofija. Svarbiausia čia gėris ir nauda⁷⁰. Negimusiojo sunaikinimas yra priimtinas, jei jis yra naudingas kitiems⁷¹. Utilitarizmo filosofijos šalininkai pritaria tyrimams prieš gimdymą norint išvengti ir sumažinti visuomenėje apsigimusių vaikų egzistavimą. Tokiu būdu išvengiant sveikatos priežiūrai išleidžiamų plačių resursų panaudojimo.² Šiame požiūryje embriono saugojimo klausimas nėra diskutuotinas.

12

12

⁶²Serapinas D., Bartkevičienė D. Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba, Sveikatos mokslai. 2006. Nr. 1-2.

- Dar viena gradualizmo teorija atspindi požiūrį, jog pats embriono statusas kinta jam vystantis, tačiau jam trūksta pagrindinių žmogiškumo savybių, todėl embriono statusas neprilygsta kitų asmenų moraliniam statusui⁷¹. Kaip teigia E. Tūzaitė: „...embrionas nusipelno tam tikros pagarbos, kadangi jis yra potencialiai žmogus, o pačios specialios pagarbos statusas suprantamas kaip draudimas kurti embrionus tyrimų tikslams⁷¹. Taigi darome išvadą, jog embrionas nėra žmogus, o tik juo galėtų būti. Ši galimybė „būti žmogumi“ išreiškia embriono gerbimą, bet negali garantuoti jo apsaugos.

Nors egzistuoja daug teorijų apie gyvavimo prasidejimą, tačiau bendrame kontekste išsiskiria dvi: teorija „už gyvybę“ ir teorija „už pasirinkimą“. Šios dvi teorijos save dalina į smulkesnes atšakas. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai suteikia galimybę nutraukti nėštumą iki dvyliktos nėštumo savaitės bei pradėtas, bet negimęs vaikas nėra laikomas teisės subjektu, darome išvadą, jog Lietuvoje egzistuoja teorija „už pasirinkimą“, kuri manoma, turi daug bendrų bruožų su liberaliąja teorija. Nagrinėjant embriono statusą pagal nacionalinėje teisėje egzistuojančias normas, pažymėtina, jog tam tikra jo apsauga įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 3081 str. Taigi embriono apsaugos klausimu Lietuvą būtų galima priskirti prie gradualizmo teorijos šalininkų, besilaikančių nuomonės, jog embrionas nėra žmogus, tačiau turi tam tikrą apsaugą, kuri suformuoja ir pagarbą.

Aukščiau aprašytos teorijos skiriasi savo specifiniais bruožais. Jos stengiasi apibrėžti pradėto, tačiau dar neužgimusio vaisiaus reikšmę, tiksliai įvardinti gyvybės atsiradimo momentą. Teorijos padalina žmogaus gyvybės raidą, tačiau žmogaus gyvybės raida lieka neskaidoma tik tuomet, jei žmogus laikomas žmogumi nuo pat apvaisinimo momento⁷². Identiškos nuomonės šalininkas yra D. Serapinas. Jo teigimu žmogus nuo apvaisinimo momento iki pat senatvės keičia tik savo išorinę formą, tačiau genetiniu požiūriu išlieka tas pats „aš“⁷³. Teisinė bazė šalyje dėl pradėto, tačiau neužgimusio žmogaus, susiformuoja naudojantis viena ar keliomis teorijomis ir padeda pasirinkti gydytojo priesaikos variantą.

⁶⁶ Liubarskienė Z., Mazerskytė L. Medicinos etikos kodeksai ir jų teisinė apsauga. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2007.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“, Valstybės žinios. 1994, Nr. 18-299.

⁶⁸ Juškevičius J. Kai kurie teisė į gyvybę prenataliniu laikotarpiu probleminiai aspektai // Sveikatos mokslai. 2007, Nr. 2

⁶⁹ Jakušovaitė I., Vitkus A. Nujos technologijos medicinoje ir etikoje. <http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2002/04/04med.html>; (žiūrėta 2021.09.08)

⁷⁰ Pranevičienė B. Utilitarizmo įtaka žmogaus teisių sistemai, Jurisprudencija. 2008, Nr. 4(106).

⁷¹ Tūzaitė E. Kamieninių ląstelių tyrimai. <http://bioetika.sam.lt/index.php?-1492740102> (žiūrėta 2021.09.08)

⁷² Širinskienė A., Narbekovas A. Medicinos etika: mokomasis leidinys. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.

⁷³ Liubarskienė Z., Peičius E., Blaževičienė A. ir kt. Medicinos etika. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2008.

3.8. Klasikinių etinių teorijų argumentų lyginamoji analizė

Katalikiškam požiūriui yra glaudi filosofijos pažiūra, žvelgianti į žmogų kaip į žmoniškosios ir dieviškosios prigimties simbolį. Tai jų manymu yra visa ko pradžia ir visa ko tikslas.

Filosofas I. Kantas teigia, kad žmogus turi būti laikomas visa ko tikslas. Jo nuomone „...žmogiškumas asmenyje yra šventas, nors pats iš savęs asmuo tikrai toks nėra. Žmogus visuomet yra tik tikslas, nors visi mūsų norai yra priemonė“²⁹. Pagrindinis kiekvienos būtybės tikslas yra išgyventi ir jis prasideda nuo pirmojo atsiradimo momento bei tęsiasi visais likusiais vystymosi etapais. Ašis jungianti visus tikslus šiaip formai palaikyti yra gyvybės saugojimas. Darome išvadą, jog aborto operacijos teisinis pagrindimas, būtybę motinos iščiose paverčia priemone, tačiau nebelaiko tikslu.

Tačiau grįžkime prie gamtinės žmogaus situacijos. Nes būtent gamtoje formuojasi gimusio žmogaus įgūdžiai ir instinktai. Žmogus stengiasi patenkinti savo alkio ir troškulio, aistros poreikius, gintis nuo priešininkų ir išgyventi. Noras išgyventi yra vienodai svarbus tiek gyvūnui, tiek ir žmogui. Tačiau proto dėka galime save suvokti kaip mąstantį individą ir suprasti gyvybės vertę, kitaip nei gyvūnai.

Proto nesureikšmino Ž. Ž. Ruso ir teigė, jog: „Žmogų nuo gyvūno atskiria įgūdis laisvam veiksmų pasirinkimui ir atlikimui naudojant protą. Gamta turi galią valdyti visas gyvas būsenas, kurios jai paklūsta. Žmogus taip pat tai patiria, tačiau gali laisva valia nesutikti ir tai yra dvasinės prigimties išraiška.“³⁰. Kyla klausimas ar tik ne dėl to, jog protaujame, galime suvokti nepriklausomybę nuo gamtos ir jai nepaklusti? Ž. Ž. Ruso teigimu: „Mūsų protus valdo aistra ir mes esame jai už tai skoloje. Jų veikiami siekiame tobulėti, mums norimas pasimėgavimo jausmas, jog žinome. Aistrų sukeltu tobulėjimu suvokiame savo norus ir troškimus, prarandame baimes, siekiame daugiau nei galvojame“³¹.

T. Hobsas galvojo panašiai kaip ir Ž. Ž. Ruso. T. Hobso teigė: „Žmogų stimuliuoja ne protas, nors pats žmogus yra protingas. Tačiau pirmyn mus veda norų ir geismų ieškojimas. Iš prigimties asmuo saugo savo gyvastį, kaip ir bet koks gyvūnas ir tai yra pagrindas viso ko, tad geismai pirmiausia veikia kaip egoistiškas tikslas save saugoti, o toliau – kitus valdyti“³². Žinoma, reikia pripažinti, jog visi mes trokštame išgyventi, o šis troškimas yra žemiausias žmogaus egzistavimo laiptelis.

F. Schilleris taip pat buvo iš tų filosofų, kurie tvirtino, jog mąstymas atskiria žmogų nuo gyvūno, jis sakė: „Pradžioje žmogus buvo tik gamtos dalis ir jos vergas. Naudojanti pojūčiais ėmė mąstyti ir kurti įstatymus“³³. Autorius kalba apie 13 etapą, kuomet: „Žmogus dar nėra visas ir veikia tik išimtinai

13

⁷³Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.

²⁹Skrinskas R. G. Semantinė akrobatika <http://www3.vdu.lt/life/pv/akrobat.htm>; (žiūrėta 2021.09.28)

³⁰Skrinskas R. G. Teisė <http://www3.vdu.lt/life/pv/teise.htm>; (žiūrėta 2021.10.15)

³¹Skrinskas R. G. Žmogaus paslaptis <http://www3.vdu.lt/life/pv/zmpaslapt.htm>; (žiūrėta 2021.08.08)

vienas jo potraukis <...> žmogus pradeda nuo grynios gyvasties, o baigia gryna forma; kad jis pirma individas, o tik paskui asmuo...“⁴⁵. Pirmiausia atsiranda jauslės, kurios sukuria troškimą egzistuoti. Jau kiek vėliau, „mąstymo būklėje, į kuria dabar žmogus turi pereiti, galia, priešingai, turi būti protas, ir minėtos fizinės būtinybės vieta privalo užimti loginę ar moralinę butinybę“⁴⁵.

N. Hartmanas laikėsi nuomonės, jog žmogus nėra vien gyvybė gamtoje, tačiau žmogus dar ir protaujanti būtybė. „Žmogaus sąmonei būdinga tai, kad jį išsilaisvina iš gyvuliškųjų poreikių nelaisvės. Tik žmogus gali savo veikloje realizuoti tikslus, nes dirbdamas jis šia jam būdinga veikla sukuria kultūrą. Kadangi žmogus kelia sau tikslus ir juos įgyvendina, jis yra aktyvi būtybė visai kita prasme negu gyvūnai. Veikdamas gyvūnas turi menką praeities ir ateities nuovoką, jis apsiriboja instinktais bei įgimtu reakcijos būdu <...> Gyvūnas nesuvokia situacijos savitumo, o žmogui pavyksta tai suvokti“⁴⁶.

Filosofas G. F. V. Hėgelis pažymėjo, jog neužtenka žmogui būti protingam savyje: „žmogus, kuris yra protingas savyje, kurdamas pats save turi įveikti savo ribotumą, bet kartu gilintis i save, kad butu toks protingas ir sau“³⁶. Čia kalbama apie vaiką – kaip būsimą protingą žmogų. Jis turi savyje proto ir galimybę atsiskleisti laisvei. Ir „...vaikai yra savyje laisvi, ir gyvenimas yra tik šios laisvės betarpiška esatis, todėl jie nepriklauso nei kitiems, nei tėvams kaip daiktai“⁶. Taigi, suvokiame, jog čia dar viena gyvybės vertingumo pusė, kurią G. F. V. Hėgelis išreiškia per laisvę.

Apibendrinant atrodytų, jog protas yra pagrindinis skirtumas, išskiriantis mus nuo gamtoje egzistuojančios gyvybės. Tačiau negalime atmesti polinkių, norų ir troškimų, kurie čia taip pat yra svarbūs. Tačiau nagrinėjant abortų etikos problemas kaip tik gebėjimas protauti sukelia pavojų žmogui. Nes būtent ne gyvūnui, o tik žmogui būdinga suprasti, jog gyvybės galime atsisakyti dar jai negimus. Gyvūnui šis bruožas negali būti pritaikomas.

Suvokus teiginį, kad žmogus yra išskirtinis naudodamas savo proto galią, kyla klausimas nuo kurio momento egzistuojantis žmogus įgyja protą? Be abejo, šio momento negalima susieti su fizine bei psichine žmogaus branda, nes protas pasireiškia gerokai anksčiau. Kyla klausimas ar tik ką gimęs kūdikis jau turi protą? Turbūt visi atsakytų, jog bent jau potencialą protauti gimusi gyvybė turi. Ar galėtume teigti, jog kūdikis tuomet ir motinos iščiose tokią proto potencialą turi? Manoma, kad daugelis sutiks su šiuo

³²Straipsnis iš Vikipedijos, laisvosios enciklopedijos <http://lt.wikipedia.org/wiki/Abortas> ; (žiūrėta 2021.08.08)

³³Sveikata: Europos Parlamentas atsižvelgia i specifinius vyrų ir moterų skirtumus <http://www.elections2004.eu.int/highlights/lt/1105.html> ; (žiūrėta 2021.08.08)

⁴⁵Schiller F. Laiškai apie estetini žmogaus ugdymą. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999.

⁴⁶Hartmannas N. Žmogaus padėtis pasaulyje//Problemos. 1997.

³⁶Zverlova J. Abortas: nuomonės ir faktai http://www.women.lt/lit/showarticle_lt.asp?id=46 ; (žiūrėta 2021.08.08)

⁶Hegel G. W. F. Teisės filosofijos apmatai. Vilnius: Mintis, 2000.

teiginiu. Išskirdami žmogų kaip protaujančią būtybę iš likusios gamtos, negimusį kūdikį turėtumėme laikyti žmogumi.¹⁴

3.8.1. Etinis vertinimas : *abortas nėra medicininė problema, nes abortas skirtas embrionui arba vaisiui nužudyti*

Etinis aborto vertinimai neišskiriamas nei dirbtinio atlikimo laiko pozicija, nei būdu, kuriuo jis yra atliekamas. Šios prielaidos yra vertingos tik sprendžiant apie atlikto veiksmo moralumą, tačiau visiškai nekeičia atlikto veiksmo esmės, kuri gali būti pripažįstama moraliai bloga. Aborto veiksmui įvertinti yra reikšmingos teorijos tiesioginio nėštumo nutraukimo ir netiesioginio nėštumo nutraukimo, tačiau medicinoje jos nėra vartojamos.

Tiesioginio aborto sąvoka nusako veiksmą, atliekant sąmoningai suprantamą ir tikslingą nužudymą. Pagrindinis tikslas – mirtis ir tai apibrėžiama kaip nenorimo nėštumo rezultatas. Taip pat aborto atlikimo procedūra gali būti atliekama siekiant apsaugoti moterį nuo mirties ar sužalojimo, esant tam tikrų sveikatos sutrikimų patologijoms.³⁷

Po situacijų, kai kyla pavojus moters sveikatai ar gyvybei, kai gresia vaisiaus apsigimimas. Jeigu moteris buvo išprievartauta, net tokiu atveju tiesioginis nėštumo nutraukimo įvykis nėra pateisinamas. „Negalima nepripažinti ar supaprastinti šių sunkumų ir juos remiančių įrodymų. Bet reikia pripažinti, kad nė vienas iš jų negali objektyviai duoti teisę disponuoti kito gyvybe, net pradinėje fazėje“³⁷.

Abortas visomis prasmėmis yra smerktinas veiksmas ir tiesiogiai savyje talpina visus gyvybės sunaikinimo būdus. Kontraceptinių priemonių ar vaistų, sudarančių neigiamas sąlygas gyvybei įsitvirtinti ir vystytis ar sukelti persileidimą, vartojimas yra traktuojamas kaip aborto atlikimo veiksmas. Prie tokios veiklos tiesiogiai prisideda ir medikas sąmoningai taikydamas šias priemones ar sudarydamas sąlygas tokiomis priemonėmis naudotis³⁸.

Netiesioginis abortas turi kiek kitokį tikslą. Jo esmė išsaugoti moters sveikatą ar gyvybę, tuo pačiu nesiekiant vaisiaus sunaikinimo, tačiau suprantant, jog tai yra neišvengiama intervencijos pasekmė. Kaip pavyzdžius galima paminėti kiaušintakio ar gimdos šalinimo operacijas ar gimdos vėžio gydymą. Taigi, netiesioginis abortas pateisinamas pagal dvigubos pasekmės tikslą, kai vaisiaus mirtis nėra tikslas.

14

³⁷Ashley B.M., O'Rourke K.D. Ethics of Health Care: An Introductory Textbook. Washington. 1994.

³⁸Popiežiškoji sveikatos apsaugos darbuotojų pastoracijos taryba. Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija, 2008.

3.8.2. Etninis vertinimas: *abortas nėra medicininė problema, nes nėštumas nėra liga*

Visuomenėje plačiai paplitęs išsireiškimas, jog nėštumas nėra ligos forma ir tai yra mediciniškai pagrindžiama. Tokiam požiūriui susiformuoti pasitarnauja aplinkybės, jog abortai yra įvykdomi ligoninėse ar klinikose. Abortai yra atliekami sveikatos priežiūros įstaigose, o jas įvykdo sveikatos paslaugų tiekėjas.

Nėštumas yra normalus fiziologinis reiškinys, prasidedantis nuo apvaisinimo momento, besitęsiantis tam tikrą laiką ir apimantis įvairius psichologinius ir fiziologinius pokyčius, kol vaikas pagimdomas³⁹.

Visuomenėje yra pripažįstami keturi sveikatos priežiūros principai, kurie turi būti išlaikomi visose medicinos srityse:

1. *Nauda*. Medikai atlikdami medikamentinę, chirurginę ar psichiatrinę procedūrą, turi nuspręsti, ar ji
 - reikalinga;
 - prasminga;
 - atitinkanti saugumo principą.

Mediko pareiga gerai susipažinti su paciento ligos istorija ir rekomenduoti gydymą tik būnant įsitikinus, jog būsima procedūra neturės pašalinio žalingo poveikio, o rezultate pasiekta nauda nusvers rizikos faktorių.

2. *Informuotas paciento sutikimas*. Mediko pareiga paaiškinti procedūros etapus ir galimas rizikas bei gauti paciento pritarimą būsimam veiksmui. Privaloma įsitikinti, asmuo, kuriam atliekama procedūra suvokia šios procedūros galimus pavojus ateičiai, kurie gali būti tiek besitęsiantys ilgai, tiek ir trumpai bei taip pat jis turi informacijos apie galimus kitus savo problemos sprendimo metodus.
3. *Savarankiškumas*. Pacientas turi būti laisvas apsispręsti ir mediko autoritetas negali sukelti jam spaudimo priimant nutarimą.
4. *Nepakenkimas*. Medikas jokiomis aplinkybėmis negali pakenkti pacientams. *Primum non nocere*. Jei jie negali padėti ar išgydyti, tuomet turi nesikišti.

Šių principų taikymas abortams sudarytų prielaidą teigti, jog jie nėra būtini ir yra nesaugūs paciento atžvilgiu. Aborto operacijos dažnai atliekamos vyraujant krizinio nėštumo baimėms, jie kenkia visiems ir tiesiogiai prie nėštumo prisidėjusiems asmenims (mamai ir tėvui) tiek ir vaikams, kurie šeimoje auga, nes buvo planuoti ir norėti, bei, žinoma, medikams atliekantiems procedūrą.

3.8.3. Etninis vertinimas: abortas nėra medicininė problema, nes jis nepriskiriamas jokiam gydymo būdui

Pasaulio sveikatos organizacija saugų abortą apibūdina, kaip procedūrą atliekamą tinkamos kvalifikacijos gydytojo ligoninėje ar klinikoje, kurioje yra patvirtinta procedūros atlikimo metodika ir laikomasi galiojančių higienos normų. Tačiau aborto atlikimo procedūra medikams dažnai kelia pagrįstų etikos ir moralės konfliktų, kurie gali būti tiek asmeniniai, kiek ir profesiniai⁴⁰.

Išanalizavus mūsų šalies statistikos duomenis apie atliekamus abortus, darome išvadą, jog dažniausiai atliekami pasirenkamieji abortai, t. y. abortai pagal moters norą: 2020 m. Lietuvoje buvo atlikta 8181 aborto procedūra, iš jų pagal moters norą – 2618 procedūra (žiūrėti 2 lentelė, 18 psl.) t. y. 32 proc. nuo bendrai procedūros atlikimo skaičiaus, ir tik 183 (1,6 proc.) abortai atliekami pagal medicininės indikacijas (žiūrėti 3 lentelė. *Abortų skaičius dėl medicininių indikacijų*).⁴¹

	Abortų skaičius/ atvejai				
	2016	2017	2018	2019	2020
Iki 15 metų		-	-	1	-
15–19	2	3	3	11	3
20–24	21	17	4	9	20
25–29	40	49	23	33	38
30–34	50	55	47	57	51
35–39	28	39	35	42	42
40–44	18	12	22	32	25
45-49	5	3	3	2	4
Viso:	164	178	137	187	183

(3 lentelė. *Abortų skaičius dėl medicininių indikacijų*)

Tyrėjai daro išvadą, kad besilaukiančiosios pasirenka abortą dėl šių priežasčių: nėštumo metu esamas amžius, šeimoje esančių vaikų kiekis, finansinė gerovė, šeimos sudėtis, žinios apie kontracepcijos galimybes.

Moksliniame tyrime, kuris analizuoja aborto priežastis, pateikiama informacija, jog dažniausiai nebūna vienos aborto priežasties. Abortą tarpusavyje jungia keletas veiksnių, tačiau net trys ketvirtadaliai tirtų moterų nurodo, jog: „...vaiko turėjimas pernelyg dramatiškai pakeistų jų gyvenimą“. Daugiau kaip pusė apklaustų respondenčių kaip aborto atlikimo priežastį nurodo asmeninių santykių problemas arba sprendimo palaikymo stoką iš artimųjų. Atlikti abortą moterys nusprendžia dažniausiai pasikalbėjusios su kitais asmenimis, o svarbiausią įtaką moters apsisprendimui padaro jos partneris.⁴²

Pritartina nuomonei, jog nėra reikalingas medicininis įsikišimas sprendžiant asmenines santykių problemas ar nenorą turėti vaikų. Ši moralinė problema, kurios pagrindui susiformuoti įtaką padarė vertybinių pažiūrų stoka ar šeimoje vyravusios nuostatos bei auklėjimo spragos yra plačiai paplitusi. Abortas negali išspręsti problemos, tai tėra tik laikinas sprendimas, kurio pasekmės ilgalaikėje perspektyvoje pagilina jau egzistuojančias problemas⁴³.

Abortas, kaip reiškinys yra supriešinęs juos atliekančių ir jų nedarančių medikų gretas. Gydytojas turi teisę rinktis kokią procedūrą atlikti, o kurios atsisakyti remdamasis savo laisvu apsisprendimu, intuicija ir sąžine. Šią galimybę jam garantuoja įstatymas. Bet medikų bendruomenė į tai žiūri skeptiškai, manydami jog čia atsiranda dviprasmiškas suvokimas kitų medikų atžvilgiu, kurie sutinka atlikti aborto operaciją. Manoma, kad vieni išlieka „švarūs“ ir teisingi moraliai, pasinaudodami kitų medikų atliekamais veiksmais. „Džiaugiasi angelo šviesumu ir gerądaryste, kitą tiesiu taikymu palydėdamas į pragaro bedugnę“⁴³.

Kaip ir visose gyvenimo situacijose, taip ir aborto temoje vyrauja dvi radikaliai skirtingos nuomonės. Pirmoji jų teigia, jog kiekvienas medikas dirba jam priklausančią darbą, o antroji sako, jog gydytojai, nenorintys atlikti aborto operacijos ir manantys, jog tai prilygsta nužudymo veiksmui yra įtikėję, jog nėštumo nutraukimo procedūra neįmanoma net esant medicininiam pagrindimui. 2012 m. rugsėjo 8 d. Airijoje vykusiame tarptautiniame simpoziume paskelbta Dublino deklaracija. Joje teigiama: „Kaip patyrę praktikai ir tyrėjai akušerijoje ir ginekologijoje mes patvirtiname, kad tiesioginis abortas nėra mediciniskai būtinas moters gyvybei išsaugoti.“ Toks argumentas sukuria mąstymo kryptį, jog atlikdamas nėštumo nutraukimo operaciją neverčiamas, gydytojas daro blogą veiksma, už kurį jis pats vienas yra moraliai atsakingas⁴⁴.

3.8.4. Žmogaus teisės į privatumą interpretacija šiuolaikinėje filosofijoje

Šiandien absoliučios laisvės idėjos yra užvaldžiusios pasaulį. Laisvė atsispindi ne tik įstatymuose, reglamentuose ir normose, bet ir mūsų kasdieniame gyvenime. Sukuriama moters laisvo pasirinkimo teisė į privatų gyvenimą ir elgesį. Vaisius tiesiogiai priklauso nuo moters, jis vystosi ir auga, naudojasi jos gyvybiniais resursais, todėl yra laikomas privataus moters gyvenimo dalimi. Šiuo atveju negimusio kūdikio prigimtinės teisės gyventi pripažinimui vietos nėra. Situacija yra vertinama tik žiūrint naudingumo kampu.

Dž. S. Milis kalbėjo apie nevaržomą laisvę, kur žmogus pats savo gyvenimo atsakingas vadovas. Autoriaus manymu „Žmogus nešą atsakomybę tik už tokį elgesio modelį, kuris tiesiogiai liečia kitus bendruomenės narius. Tai kas liečia asmenį patį vieną – jis teisėtai nepriklausomas ir tai yra absoliuti laisvė“⁴⁹. Tačiau ir priskiriant žmogaus gyvybės pradėjimą prie valstybės interesų, Dž. S. Millio filosofijoje jis tampa negatyviu reiškiniu – nusikaltimu būsimam žmogui ir net visuomenei. Čia toks reiškinys laikomas

ne vietoje taikoma laisvės samprata: „Pats gyvybės suteikimas žmogiškai būtybei yra vienas atsakingiausių veiksnių žmogaus gyvenime. Prisiimti šią atsakomybę – suteikti gyvenimą, kuris gali būti prakeikimas ar palaima, - jeigu būtybė, kuriai jis bus suteiktas, neturės bent jau vidutinių galimybių gyventi taip, kaip norės, yra nusikaltimas šiai būtybei. O pernelyg tirštai gyvenamoje šalyje arba šalyje, kuriai gresia pavojus tapti tokia, gimdyti ne labai maža skaičių, o daugiau vaikų, dėl kurių konkurencijos vėliau mažėja darbo užmokestis, yra nemenkas nusikaltimas visiems tiems, kurie gyvena iš atlygio už savo darbą“⁴⁹. Taigi, šiuo atveju valstybės kišimasis pripažįstamas kaip teigiamas reiškinys. Tokiu būdu yra suteikiama pagalba norint apsaugoti dar negimusį žmogų nuo nesėkmingo gyvenimo, o kitus bendruomenės narius neversti konkuruoti darbo rinkoje. Panašia argumentacija remiasi ir didžiulė meilė negimusiam kūdikiui, kuomet nutraukiamas nėštumas siekiant kūdikį apsaugoti nuo busimo gyvenimo kančių, pvz., jei nėštumo metu diagnozuojamos apsigimimo rizikos, nėštumas prasideda smurtiniu būdu (išžaginimas) ir t.t.

Kitas šiuolaikinio požiūrio aspektas, taip pat glaudžiai susijęs prieš tai minėta Dž. S. Milio laisvumo samprata yra lytinių santykių paskirties kaita. Bažnyčios pozicija lytinių santykiu kontekste yra griežta – lytinis aktas galimas tik kaip priemonė norint susilaukti vaikų. Tačiau kaltinama laisvė parinktis lytinio gyvenimo kelią. A. Šopenhaueris tokią katalikiškąją pažiūrą laiko klaidinga, nes „...jei lytinis aktas geidžiamas ne dėl jo paties, tada jau atsiranda valios gyventi neigimas, ir žmonių giminės tęsimas pasidaro nebereikalingas ir beprasmis, nes tikslas jau pasiektas. Be to, paleisti žmogų į pasaulį tik tam, kad jis jame būtų, nejaučiant jokios subjektyvios aistros, neturint jokiu geidulių ir fizinio potraukio, vien tik nusprendus ir šaltakraujiškai nutarus, moraliniu požiūriu būtų labai abejotinas veiksmas, kurio tikriausiai imtųsi nedaugelis, o kai kas galbūt galėtų pasakyti, kad tokio veiksmo santykis su apvaisinimu vien iš paprasto lytinio potraukio būtų panašus į šaltakraujiškai apgalvota nužudymą ir užmušimą iš pykčio“⁵⁰.

Apibendrinus darome išvadą, jog dar negimusio asmens teisė į gyvenimą yra menkinama, reguliuojamas lytinio gyvenimo paskirties laisvas pasirinkimas, atkreipiant dėmesį į žmogaus privatumą. Dar negimę žmogus neįvardijamas kaip asmuo, o apibrėžiamas tik kaip daiktas, kito rankose ir pabrėžiama laisva valia elgtis su juo kaip norima.

3.8.5. Privatumas ir nauda: „*Mano kūnas – mano pasirinkimas*“

Šitaip skamba feminizmą propaguojančių moterų žodžiai. Todėl vertėtų padiskutuoti ir apie feminizmo judėjimo krypties idėjas, įgaunančias vis didesnę populiarumą šių dienų kasdienio gyvenimo filosofijoje.

Ši kryptis, ypač sustiprėjusi praeito amžiaus septintajame dešimtmetyje, susiformavo kaip atsakas į nuolat vykdomą vyrų priespaudą moters atžvilgiu. Visų pirma XIX – XX a. pradžioje feminizmas susitelkė kovai dėl lygios moterų ir vyrų balsavimo teisės. Šis įvykio tarpsnis yra traktuojamas kaip feminizmo atsiradimo atskaitos taškas. Feminizmo judėjimo ištakos persipina su liberalizmo ideologija.

Dž. S. Millio filosofijoje taip pat randama feminizmo ištakų. Feminizmo teorijos esmė yra pabandyti suprasti lyčių nelygybės atsiradimo ištakas ir susikoncentruoti į lyčių lygybės politiką bei tarpasmeninius santykius.

Galima išskirti kertinį feminizmo siekį - moters teisę į privatumą. Liberalaus feminizmo šalininkės skatina moteris išsilaisvinti iš tradiciškai suprantamo moters ir moters, kaip motinos, vaidmens. Feminizmo palaikymo idėjos kūrėjos yra įsitikinusios, jog laisvo aborto pasirinkimo teisė yra privaloma ir yra vienodai svarbi kaip ir pasirinkimas gimdyti. Jų įsitikinimu moterys turi vienintelio asmens teisę elgtis su savo kūnu ir tai kas jame yra taip, kaip pačios nori. Moteris gali vadovautis egoistišku tik sau naudingu moraliniu nusistatymu ir lauktis vaiko bei jį pagimdyti tada kai tai priimtina jai. Moteris yra asmenybė, nepriklausoma nuo kito asmens ar sutuoktinio. „Moteris gali pastoti ir vaiko nenorėti išlaikyti ne tik su tuo asmeniu, kuris jaučias norįs ir galįs spręsti nėštumo nutraukimo faktą⁵¹. Su mama vaisius yra tarpusavyje susaistyti anatominiiais ryšiais, kaip teigia mokslas, tad reiškia tai yra moters kūno dalis. „600-ai tūkst. moterų netenka gyvybės pasaulyje kiekvienai metais, bet nemiršta nei vienas vyras“⁵¹. „Moteris visu pirma žmogus, o ne reproduktorė“. Šie argumentai pateikiami feminizmo atstovių norint pateisinti aborto veiksmą. Moteris negali prarasti pasirinkimo teisės, o toks draudimas traktuojamas kaip autoritarinė priespauda. Feminizmo atstovės reikalauja saugaus ir nemokamo aborto, o vyro dalyvavimas priimant sprendimą yra perteklinis.

IŠVADOS

1. Išanalizavus aborto sampratą raidą Vakarų kultūroje, gali atrodyti, jog dažniausiai vyravo vien tik nebaudžiamas požiūris į dirbtinį nėštumo nutraukimą. Žinoma taip teigti būtų neteisinga. Galioję įstatymai senaisiais laikais taip pat gimdavo ir negimusį vaiką. To įrodymu galėtų būti maždaug nuo 19-jo amžiaus besikeičiantis požiūris į abortus ir griežtesnių bausmių už juos taikymas. Prancūzijoje, Ispanijoje ir dar keliose šalyse už negimusio kūdikio sunaikinimą buvo įteisinta net mirties bausmė. O 1803-iais metais Didžioji Britanija tapo pirmąja šalimi, išleidusi antiabortinius įstatymus, kurie buvo griežčiausi per visą amžių.
2. Bioetika medicinoje pripažįstama kaip tarpdisciplininis mokslas, siekiantis suderinti skirtingas nuomones. Kad ir kaip ironiškai skambėtų – tik gydytojų dėka nauja gyvybė ateina į šį pasaulį ir tik mediko rankos gali šią gyvybę sunaikinti. Akcentuojant aborto problemos klausimą bioetikoje kyla dilema tarp moralės, kuri yra tolygi dorovei ir apibūdina žmonių elgesį reglamentuojančias normas ir principus bei kiekvieno žmogaus laisvą apsisprendimą kaip naudoti savo kūną ir kokius sprendimus priimti visų pirma atsižvelgiant tik į savo gerovę. Gydytojai vieningai pripažįsta, jog pilnavertiškai vadovautis Hipokrato priesaika įmanoma tik gyvenant idealiaame pasaulyje, todėl aborto problemos etiniai klausimai lieka kiekvieno asmens (tiek mediko, tiek moters) apsisprendimui.
3. Egzistuoja ne viena teorija, kurios interpretacijomis galime skirtingai argumentuoti tiek gyvybės pradžios momentą, tiek ir embrionų teisinį statusą. Klasikinių etinių teorijų nagrinėjime išryškintas suvokimas, jog asmens raida negali būti daloma, o žmogus laikomas žmogumi nuo pat jo pradėjimo pradžios. Iš to išryškėja dvi pamatinės gyvybės pradžios teorijų grupės: „už gyvybę“ ir „už pasirinkimą“. Teorijų samplaika valstybėje padeda pagrindus teisiniams dokumentams, kurie gali ginti ir saugoti dar negimusią, bet jau pradėtą gyvybę.
4. Filosofinė pasaulėžiūra žvelgia į žmogų kaip į žmoniškosios ir dieviškosios prigimties simbolį, kaip į visa ko pradžią, į visa ko tikslą. I. Kantas teigia, jog asmuo turi būti laikomas tikslu, bet niekuomet priemone. Prancūzų filosofas Ž.Ž. Ruso nesureikšmina žmogaus proto ir teigia, jog žmogų nuo gyvūno atskiria įgūdis laisvam veiksmų pasirinkimui ir atlikimui naudojant protą. T. Hobsas, teigia jog, „žmogus yra racionaliai mąstantis, bet jo veiksmams impulsą sukuria ne protas, o žemiškesni norai ir geismai“. N. Hartmanno teigimu žmogus nėra vien tik gamtos būtybė, jis – ir protingas padaras. G. Friedrichas ir V. Hėgelis kalbama apie vaiką kaip būsimą protingą žmogų savyje, kuriam suteikta proto bei laisvės atsiskleidimo galimybė. Vertinimas, jog abortas nėra medicininė problema, nes yra skirtas embrionui arba vaisiui nužudyti, etiniam aborto vertinimui neturi reikšmės. Viskas kas yra susiję su nėštumo nutraukimu tėra tik aplinkybės, kurios gali turėti tam tikrą įtaką vertinant veiksmo moralumą, bet nekeičia aborto kaip moralinio blogio esmės.

Vertinimas, jog abortas nėra medicininė problema, nes jis nėra priskiriamas jokiame gydymo būdui yra teisingas, nes moters nenoras turėti vaikų ir jos bei jos vyro tarpusavio santykių kokybė nėra medicininė problema, reikalaujanti chirurginio ar medikamentinio įsikišimo. Tai – moralinė problema, ją skatina vertybių stoka ir auklėjimo šeimoje spragos. Medikas nepajėgus išspręsti nei vieno, nei kito. Abortas taip pat neišsprendžia, o tik pagilina jau esamą problemą. Vertinimas, jog abortas nėra medicininė problema, o nėštumas nėra liga, yra pagrindžiamas kaip normalus fiziologinis reiškinys, prasidedantis nuo apvaisinimo momento, besitęsiantis tam tikrą laiką ir apimantis įvairius psichologinius ir fiziologinius pokyčius, kol vaikas būna pagimdomas. Medicininės problemos yra sprendžiamos pasitelkiant pagrindinius sveikatos priežiūros principus: nauda, savarankiškumas, nepakenkimas, informuotas paciento sutikimas. Jei šie universalūs principai būtų taikomi abortui, paaiškėtų, kad abortai nėra nei būtini, nei saugūs.

LITERATŪRA

1. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
2. Brannigan M.C., Boss J.A. „Healthcare ethics in a diverse society“. California: Mayfield, 2001.
3. <https://lt.wikipedia.org/wiki/Abortas>; (žiūrėta 2021.06.18).
4. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001.
5. History of abortion. From Wikipedia, the free encyclopedia http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_abortion; (žiūrėta 2021-04-12).
6. Hegel G. W. F. „Teisės filosofijos apmatai“. Vilnius: Mintis, 2000.
7. Jovaišas K. „Žmogaus teisių katekizmas“. Vilnius: K. Jovaišo personalinė įmonė: Teisės institutas, 2006.
8. Maksimaitis M. „Užsienio teisės istorijos chrestomatija“. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 1999.
9. Leonas P. „Teisės filosofijos istorija“. Vilnius: Mintis, 1995.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
11. „Katalikų bažnyčios katekizmas“. Vilnius: Tarpdiecezinė Katechetikos komisijos leidykla, 1997.
12. Gulyga A. „Kantas“. Vilnius: Mintis, 1989.
13. Kantas I. „Dorovės metafizikos pagrindai“. Vilnius: Mintis, 1980.
14. Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium vitae „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą“. 1995 03 25.
15. Kantas I. „Praktinio proto kritika“. Vilnius: Mintis, 1987.
16. Lokas Dž. „Esė apie pilietinę valdžią“. Vilnius: Mintis, 1992.
17. Arkivyskupas Tamkevičius S. „Laiškas Gyvybės dienos proga“ http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LV-1_gyvybes-dienos2001.html; (žiūrėta 2021-09- 11).
18. Jo šventenybė XIV Dalai Lama. „Keturiolikos tauriosios tiesos“. Kaunas: R. Anankos leidykla, 2004.
19. Al-Karadawi J.A. „Kas leistina ir kas draudžiama Islame“. Kaunas: Arx Baltika, 2005.
20. Arlauskas S. „Turiningieji teisės pagrindai“. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005.
21. Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium vitae „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą (1995 03 25).

22. Širinskienė A., Narbekovas A. „Medicinos etika: mokomasis leidinys“. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.
23. Narbekovas A. „Bioetika: metodinė priemonė bioetikos paskaitoms ir seminarams“. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2004.
24. Jekentaitė L. „Etika“. Kaunas: Šviesa, 1993.
25. Chaussoy F. „Aš nesu žmogžudys“. Vilnius: Mūsų knyga 2006.
26. Daujotytė V. „Literatūros filosofija“ Vilnius: Vilniaus dailės akad. I-kla, 2001.
27. Fenigsen R. „Eutanazija“ Vilnius: Katalikų pasaulis, 2000.
28. Gailienė D. „Jie neturėjo mirti: Savižudybės Lietuvoje“. Vilnius: Tyto alba, 1998.
29. Skrinskas R. G. „Semantinė akrobatika“. <http://www3.vdu.lt/life/pv/akrobat.htm>; (žiūrėta 2020.09.28)
30. Skrinskas R. G. „Teisė“. <http://www3.vdu.lt/life/pv/teise.htm>; (žiūrėta 2020.10.11)
31. Skrinskas R. G. „Žmogaus paslaptis“. <http://www3.vdu.lt/life/pv/zmpaslapt.htm>; (žiūrėta 2020.08.08)
32. Straipsnis iš Vikipedijos, laisvosios enciklopedijos <http://lt.wikipedia.org/wiki/Abortas> (žiūrėta 2021.08.08)
33. Žurnalas „Sveikata: Europos Parlamentas atsižvelgia į specifinius vyrų ir moterų skirtumus“ <http://www.elections2004.eu.int/highlights/lt/1105.html> ; (žiūrėta 2021.08.08)
34. Straipsnis „The anti-abortion law in Poland“ http://www.federa.org.pl/english/reports/report00/rep00_3.htm#3 ; (žiūrėta 2020.08.08)
35. Straipsnis „Turi teisę rinktis“ <http://www.hardcore.lt/feminizmas/abortai.htm> ; (žiūrėta 2021.05.11)
36. Zverlova J. „Abortas: nuomonės ir faktai“ http://www.women.lt/lit/showarticle_lt.asp?id=46 ; (žiūrėta 2021.08.12)
37. Ashley B.M., O'Rourke K.D. „Ethics of Health Care: An Introductory Textbook“. Washington, 1994.
38. „Popiežiškoji sveikatos apsaugos darbuotojų pastoracijos taryba. Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija“, 2008.
39. DeMarco D. „In My Mothers Womb“. Virginia: Trinity Communications, 1987.
40. PSO straipsnis „Safe Abortion: Technical and Policy Guidance for Health Systems“, 2003.
41. Straipsnis „Lietuvos gyventojų sveikata ir sveikatos priežiūros įstaigų veikla 2016 m.“. Vilnius: Higienos institutas, 2017.
42. Obelenienė B., Švedas E. „Laisvo apsisprendimo nutraukti nėštumą ir moters teisės į informaciją realizavimo galimybės“. Sveikatos mokslai, 2006.
43. Mačėjus G. „Abortas. Ginekologo vaidmuo. Abortas Lietuvoje.“ Vilnius, 2008.

44. „Dublin declaration on maternal healthcare“, 2012.
45. Schiller F. „Laiškai apie estetini žmogaus ugdymą“. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999.
46. Hartmannas N. „Žmogaus padėtis pasaulyje. Problemos“, Vilnius: Baltos lankos, 1997.
47. Gadamer H. G. „Istorija. Menas. Kalba.“ Vilnius: Baltos lankos, 1999.
48. Aristotelis „Rinktiniai raštai“. Vilnius: Mintis, 1990.
49. Mill J. S. „Apie laisvę“. Vilnius: Mintis, 1995.
50. Schopenhauer A. „Pareiga ir paralipomena“. Vilnius: Pradai, 2000.
51. Straipsnis „Turi teisę rinktis“ <http://www.hardcore.lt/feminizmas/abortai.htm> ; (žiūrėta 2021.07.28)
52. Šuopys A., Strakus J. „Iš Hipokrato priesaikos“. Vilnius: Lingva Medica, 1975.
53. „Medicinos etikos kodeksai“. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2002.
54. Gruodytė E. „Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos kontekste“ Jurisprudencija Nr. 19 (2),2012.
55. Head T. „Pro-Life vs. Pro-Choice“ <http://civilliberty.about.com/od/abortion/tp/Pro-Life-vs-Pro-Choice.htm> (žiūrėta 2021.06.08)
56. „Beyond Pro-Life and Pro-Choice“ <https://saintmarys.edu/files/Laura20PP.ppt> ; (žiūrėta 2021.08.08)
57. Fletcher A. C. „Pro Life Vs Pro Choice“ http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%00920344222 (žiūrėta 2021.08.08)
58. Fletcher A. C. „Pro Life Vs Pro Choice“ http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%27729922894 (žiūrėta 2021.08.08)
59. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“ Valstybės žinios Nr. 40, 1995.
60. Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. „Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos aspektai nužudymo kontekste“. Jurisprudencija Nr. 18(3), 2011.
61. Čekanauskaitė A. „Nėštumo nutraukimas“ <http://bioetika.sam.lt/index.php?515062782> (žiūrėta 2021.08.08)
62. Serapinas D., Bartkevičienė D. „Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba“. Sveikatos mokslai, Nr. 1-2, 2006.
63. Švedas E. „Pirmoji nuotrauka gyvenimo albume. Nėštumo nutraukimo etika“. Projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga. Kaunas, 2005.
64. „Atnaujinta Hipokrato priesaika“ <http://provita.vdu.lt/pv/hip1.htm> (žiūrėta 2021.08.08)

65. Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium vitae. Vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms. Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą. 1995.
http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangeliumvitae.html
66. Liubarskienė Z., Mazerskytė L. „Medicinos etikos kodeksai ir jų teisinė apsauga“. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2007.
67. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“. Valstybės žinios, Nr. 18-299.1994.
68. Juškevičius J. „Kai kurie teisė į gyvybę prenataliniu laikotarpiu probleminiai aspektai“. Sveikatos mokslai, Nr. 2, 2007.
69. Jakušovaitė I., Vitkus A. „Naujos technologijos medicinoje ir etikoje“
<http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2002/04/04med.html>; (žiūrėta 2021.09.08)
70. Pranevičienė B. „Utilitarizmo įtaka žmogaus teisių sistemai“ Jurisprudencija Nr. 4(106), 2008.
71. Tūzaitė E. „Kamieninių ląstelių tyrimai“ <http://bioetika.sam.lt/index.php?-1492740102>
(žiūrėta 2021.09.08)
72. Liubarskienė Z., Peičius E., Blaževičienė A. ir kt. „Medicinos etika“. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2008.
73. Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. „Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo“. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.

